

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete

Grundnivå 2

Vem är samnen?

**En läromedelsanalys av hur samisk kultur och identitet presenteras i
Undervisningsmaterial i historia och religion**

**Who are the Sami?: An textbook analysis of how Sami culture and identity are
presented in textbooks for the subjects history and religion**

Författare: Jennifer Bergmann
Handledare: Gull Törnégren
Examinator: Fredrik Karlsson och Gull Törnégren
Termin: HT13
Program: Lärarprogrammet
Ämne/huvudområde: Religionsvetenskap III
Poäng: 15p

Högskolan Dalarna
791 88 Falun
Sweden
Tel 023-77 80 00

ABSTRACT

The aim of this essay is to study how the Sami are presented in four textbooks about religion and history that are used in the schools of the majority culture of Sweden today and one book of ideas as to how a textbook could look like from a Sami's perspective. Its aim is not only to study how the Sami are presented but also to discuss how students who read these books could interpret what it means to be a Sami and what their culture is about. It is also meant to discuss how the Sami identity could be formed. In order to be able to discuss this the essay uses three different kinds of theories about identity and culture.

The analysis showed that there is little information about Sami culture, identity, religion and history presented in the four textbooks used in schools of the majority culture and that these books seem to want students to think that the Sami are troublemakers but are and should be assimilated into the majority culture.

Keywords: Sami, culture, identity, textbook

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	4
2. SYFTE.....	4
3. METOD, MATERIAL OCH AVGRÄNSNINGAR.....	5
4. BAKGRUND.....	8
4.1. Historien om samernas skola under 1900-talet	8
4.2. Kursplaner GY11 och LPF -94.....	11
4.2.1 Historia GY11.....	11
4.2.2. Religionskunskap GY11.....	11
4.2.3. Religionskunskap LPF 94.....	12
4.2.4. Historia LPF -94.....	13
4.3 Kultur och identitetsskapande - Etiska teorier.....	13
5. TIDIGARE FORSKNING.....	17
6. UNDERSÖKNING.....	20
6.1. Undervisningsmaterial i Historia-ämnet	20
6.1.1 Samband Historia Plus – En historia bok för gymnasiet.....	20
6.1.2 Epok – Historia 1b.....	21
6.2. Undervisningsmaterial i religion.....	22
6.2.1 Religionskunskap för gymnasiet – Kurs A.....	22
6.2.2 Söka svar – Religionskunskap – Kurs 1 och 2.....	22
6.3. Sápmi – samiskt perspektiv.....	23
7. RESULTAT/ANALYS.....	25
7.1 Historia - Samband Historia Plus – En historia bok för gymnasiet.....	25
7.2 Historia - Epok – Historia 1b.....	28
7.3 Religion - Religionskunskap för gymnasiet – Kurs A.....	30
7.4 Religion - Söka svar – Religionskunskap – Kurs 1 och 2.....	32
7.5 Sápmi – samiskt perspektiv.....	33
8. DISKUSSION.....	36
8.1 Resultatdiskussion.....	36
8.2 Metoddiskussion.....	39
SAMMANFATTNING.....	42
LITTERATURFÖRTECKNING.....	43

1. INLEDNING

Lärare i skolan har mycket att göra i sitt arbete. De ska göra material, de ska hålla lektioner och lärare ska rätta prov, uppsatser och uppgifter. Någon gång mellan alla dessa uppgifter vill de flesta lärare nog hinna med en kopp kaffe eller två. Undervisningsmaterial är ett bra verktyg för lärare att ha, det ger dem lite mer tid att rätta, hålla lektioner och göra annat material med utgångspunkt i de undervisningsmaterial som är aktuella. Samtidigt är det bra för elever att på egen hand kunna läsa och lära sig om ämnen som de ska lära sig också på egen hand. Undervisningsmaterial är ett bra stöd för både lärare och elever.

Men vad säger dessa undervisningsmaterial om de olika ämnena som vi ska lära oss om i skolan? De kan inte få in allt i hela världen i ett fåtal böcker som man ska hinna med att läsa under ett läsår. De undervisningsmaterial som finns måste begränsa sig på något sätt, med allt det som man kan lära sig i hela världen, är det nog svårt att begränsa det till ett fåtal sidor. Om man väljer historia som ett exempel, ska man i ämnet få med både världshistoria och nationell historia, vilket är hur mycket som helst egentligen.

I kommande text kommer en läromedelsanalys göras av aktuella undervisningsmaterial som man använder i skolan idag. Det som kommer undersökas är hur mycket plats man valt att lämna att skriva åt samer, en av Sveriges nationella minoriteter samt vår ursprungsbefolkning. I mitt eget minne finns det mycket lite information om samer. Jag minns inte att man har lärt sig något om samisk kultur i grundskolan eller gymnasiet. Vilket skapade en nyfikenhet att undersöka vad den icke-samiska skolans undervisningsmaterial har att säga om samer och deras kultur och hur den kan tolkas utifrån det material som elever i skolan har tillgång till.

Genom att analysera fem aktuella undervisningsmaterial, två i historia-ämnet, två i religionskunskap samt ett undervisningsmaterial ur samiskt perspektiv, med teorier om identitet och kultur kommer uppsatsens syfte vara att få fram hur det kan tänkas påverka synen på samisk identitet samt hur samernas skapande av sin egen identitet skulle kunna påverkas genom den beskrivning som ges av undervisningsmaterial.

2. SYFTE

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur samer och samisk kultur framställs i svenskt undervisningsmaterial för gymnasiet. Det jag vill undersöka är hur denna framställning av samer skulle kunna påverka icke-samiska elevers uppfattning av samisk kultur och identitet och hur det

kan tänkas påverka samiska elevers identitetsskapande. Genom att göra en läromedelsanalys, som formats från dels en innehållsanalys och dels en diskursanalys, ska jag undersöka hur samer framställs i ett urval av undervisningsmaterial som används i ämnena religion och historia. Med hjälp av etiska teorier om kultur och identitetsskapande kommer jag att tolka den roll som dessa undervisningsmaterial kan spela för samiska och icke- samiska elevers tolkning och förståelse av den samisk identitet.

I diskursanalysen undersöker man de normer som styr och formar samhället. Min läromedelsanalys kommer dels bygga på innehållsanalysen, att se hur mycket som sägs om samerna i de undersökta undervisningsmaterial. Diskursanalysen kommer fokusera på vad innehållet säger och hur detta kan tolkas inom ramarna för de normer och regler som finns i vårt samhälle. Fokus kommer ligga på hur samers identitet kan påverkas av läromedlet och hur undervisningsmaterial kan tolkas av elever.

De frågeställningar som jag ska besvara med denna uppsats är:

- Hur kan man, med hjälp av etiska teorier om kultur och identitetsskapande, förstå hur samer framställs i olika undervisningsmaterial?
- Hur skulle dessa framställningar skulle kunna tänkas påverka skapandet av samisk identitet?
- Hur skulle dessa framställningar kunna tänkas påverka icke- samiska elever uppfattning om samer och samisk kultur?

3. METOD, MATERIAL OCH AVGRÄNSNINGAR

För att få svar på mina frågor kommer jag att göra en läromedelsanalys av ämnet där jag främst söker information i böcker, artiklar och avhandlingar som jag söker fram på bibliotek och på Internet. Mycket av bakgrundsmaterialet om samer kommer från det svenska fjäll- och samemuseet Ájtte i Jokkmokk. Annan litteratur har hämtats dels från Högskolan Dalarnas samt Högskolan Mälardalens bibliotek.

I min undersökning har jag valt aktuellt undervisningsmaterial som används i en gymnasieskola i Dalarna samt ett undervisningsmaterial ur ett samiskt perspektiv. Totalt har jag undersökt åtta olika böcker, från den utvalda icke-samska skolan, i ämnena religion och historia. Av dessa undervisningsmaterial har jag valt ut fyra undervisningsmaterial att ta med i min undersökning, dels för att det kan bli för mycket material som förvirrar snarare än upplyser. Den andra anledningen till valet fallit på att använda specifikt dessa fyra undervisningsmaterial är att två av dem utgår från den

gamla läroplanen LPF-94 och de andra två utgår från den nya läroplanen från 2010, GY11. Dessutom har det i detta val blivit två religionskunskapsböcker och två ämnesböcker för historia. För att ge ytterligare en kontrast och visa vad samer själva anses kan skrivas i undervisningsmaterial har jag valt att ta med en idébok till studier om samer på grundskolenivå. Boken heter *Sápmi – samiskt perspektiv* och är en idébok för undervisning. Den är skriven utifrån LPO-94 läroplan är skriven för att kunna ge lärare och elever en chans att lära sig nya fakta om samerna, ur ett samiskt perspektiv. En annan poäng med denna bok är att det ska skapa nyfikenhet hos elever så att de själva vill leta fram nya fakta om samerna.¹

Det jag ska göra i den här C-uppsatsen är en läromedelsanalys. I det metodmaterial som undersökts har ingen specifikt metod för läromedelsanalys kommit fram. Innehållsanalys är ett förslag till hur man skulle kunna analysera undervisningsmaterial.

Innehållsanalys fokuserar på att räkna förekomsten av något i text, till exempel förekomsten av ett visst ord, en viss företeelse. Analysen kan också visa sådant som på ett systematiskt sätt beskrivs i textinnehållet.² När man gör en innehållsanalys kan man göra det med olika saker i fokus. Man kan till exempel jämföra förekomsten av en företeelse i en omgivande verklighet eller rikta uppmärksamheten mot ett visst ämne. Innehållsanalys kan också undersöka värderingen av en viss företeelse och se om det finns skillnader i det värdet, man kan undersöka om något är objektivt, sakligt och opartiskt samt allmänna värderingar och hur inställningar förändras.³ I en innehållsanalys avgränsar man och samlar in material och konstruerar ett analysredskap som ska ange vad som ska noteras varpå man tolkar resultatet i relation till det man är intresserad av.⁴ Däremot finns det invändningar mot att använda innehållsanalys. För det första är det i de flesta fall viktigaste hur många gånger något sägs och inte något fokus på vad som sägs och hur det påverkar. Inte heller räknas det underliggande, osynliga in i det som sägs utan vikten ligger på den faktiska texten.⁵

Dessa två invändningar är precis de som hindrar mig från att enbart använda mig helt av innehållsanalysen. Även om analysen om antalet gånger som samerna nämns i texten är viktigt, är det en liten del av det som är viktigt. Vad som också är viktigt, och tar mycket större plats i min läromedelsanalys är vad som faktiskt sägs, det uppenbara samt det underförstådda vilket betyder att

1 Andersson, Gösta(1994), *Sápmi – Samiskt perspektiv*, s 3

2 Bergström, Göran & Boréus, Kristina (), *Textens makt och mening*, s 43-44

3 Ibid, s 46-47

4 Ibid, s 48-49

5 Ibid, s 77-78

min läromedelsanalys kommer behöva en annan metod för att ge en heltäckande bild.

Metoden som ska fokusera på textens innehåll och mening och som jag har valt att använda mig av är diskursanalys. Att göra en diskursanalys innebär att man studerar samhällsfenomen där språket är i fokus. Att språk hamnar i fokus har att göra med att språket är ett fenomen som bidrar till att forma det som är och blir verklighet. Diskursivt perspektiv bryter ner barriärerna mellan det som är idé och det som vi uppfattar som verklighet. Den väver samman språk och handling och menar att alla ordningar förutsätter just språk och handling.⁶ Den foucaulinska diskursen, som är en typ av diskursanalys, fokuserar på jämförelse av fenomen i olika tid samt fokuserar på att se det så att individer skapas inom diskursens ramar. Termen diskurs inom detta perspektiv innebär att samhället är uppbyggt av normer och att makten ligger i att få bestämma dessa.⁷ Diskursen innebär både ge och ta för individerna som lever i samhället. Delvis är de med och bestämmer innehållet i diskurserna, det vill säga normerna och regelsystemen för samhället, men de är också offer för dessa då de måste följa de uppsatta normerna och regelsystemen för att inte hamna i ett utanförskap. Därtill förändras diskursen ständigt då nya normer och regelsystem bildas över tid. Bergström och Boréus menar att det finns vissa problemområden när det kommer till den foucaulianska diskursanalysen. Det ena handlar om relationen mellan diskurs och text. Även om innehållet i en text anses vara en del av diskursen så är diskursen i sig betydligt mer mångfasetterad och detta, menar de, gör det svårt att ge en helhetsbild av den rådande diskursen genom att bara analysera text.

Ett annat problemområde de framhäver är hur den foucaulianska diskursanalysen förhåller sig till det arkeologiska och det genealogiska arbetssätten. De menar att denna typ av diskursanalys delvis använder det arkeologiska arbetssättet eftersom man tittar på diskurser över tid och synliggör olika typer av erfarenheter och perspektiv från olika tidpunkter. Dock intresserar man sig inte för individen och dennes uttalanden, utan för samhället i stort. Det genealogiska arbetssättet är också någonting de menar att foucauliansk diskursanalys förhåller sig lite till då man tittar på hur det förflutna påverkar eller kan ha påverkat den rådande diskursen och vilka möjligheter den har att utvecklas. Dock förklarar inte detta arbetssätt fokus på olika fenomen och sociala praktiker som diskuteras i foucauliansk diskursanalys. Problemet ligger alltså i att denna typ av diskursanalys inte är renodlad när det kommer till dessa båda arbetssätt.⁸

6 Bergström & Boréus, s 305-306

7 Ibid, s 309-310

8 Ibid, s 309-311

4. BAKGRUND

4.1. Historien om samernas skola under 1900-talet

Idag klassas samer i Sverige som en minoritetsgrupp. Deras språk, samiska, är dagens svenska majoritetssamhälle kategoriserat som ett minoritetsspråk vilket gör att de kan idag samtala med myndigheter på sitt eget språk när det kommer till frågor som till exempel frågor om skola. Under 1900-talets har samer arbetat för att få ha en egen skola och att få behålla sin kultur och detta slutade med ett officiellt erkännande till deras rätt att vara en minoritetsgrupp, samt deras bakgrund som ursprungsbefolkning i Sverige.⁹ Språkpolitiken inom skolan har varit nära knuten med den nationella identiteten och dessa framväxt har också påverkat hur språkpolitiken för minoritetsgrupper har sett ut. Vilket i sin tur har påverkat hur skolgången för samerna har sett ut.¹⁰

Industrialiseringen var en av de händelser som påverkade hur skolan och andra institutioner under början av 1900-talet såg ut och hur moderniseringen i skolan formades. Man byggde ut den offentliga sektorn. Statstjänstemän skulle ut bland minoritetsgrupper för att lära människor dessa grupper att tala svenska. En konsekvens av det nya flödet av information blev att människor i minoritetsgrupper, som levde mer för sig själv, blev tvåspråkiga. Det innebar också att myndigheterna fick en ökad kontroll över individerna i dessa grupper. En ideologisk aspekt av moderniseringstrycket i början av 1900-talet var att man lade ett större fokus på nationalitet, det vill säga majoritetens kultur och nationsspråket. Man ville att svenska och svenskar skulle bli norm och på grund av trycket på att modernisera majoritetskulturen, och stagnerade minoritetsgruppernas modernisering.¹¹

Under moderniseringen uttryckte man inom skolan ett ökat behov av demokratiska krav och professionalisering av skolan. Professionaliseringen av skolan innebar två saker, ett, att man ville särskilja skolan från kyrkan och minska deras inflytande över skolan och utbildningsväsendet. Samtidigt ville man att skolans roll i samhället skulle moderniseras, och ett steg var avsteget från kyrkan. Det andra som professionaliseringen innebar var att man ville att skolan skulle uppdatera den pedagogiska synen och skolan att uppdatera undervisningen.

Under samma period utvecklades flera skolreformer för samer. Dessa reformer hade olika finansierare, men det blev två reformer som till sist blev mest framträdande. Den ena reformen, och

⁹ Elenius, Lars(), *Nationalstat och minoritetspolitik*, s 9-10, 13

¹⁰ Ibid, s 20

¹¹ Ibid, s 149

skolan som startades, var Missionssällskapets skolor. Dessa var fasta skolor som hade en utbildningsnivå i samma klass som den icke-samiska folkskolan. Missionssällskapets skolor blev populära och fick en stark ställning hos det samiska folket.¹² Den andra skolan och reformen som växte fram var nomadskolan, eller kåtaskolor som de också kallades. Dessa var endast till för de äkta fjällsamerna, de samer som var renskötare. (En diskriminerande ”lapp ska vara lapp”-politik växte fram samtidigt som nomadskolorna.) Nomadskolan var annorlunda än den vanliga folkskolan för andra barn. Den var mycket kortare än den vanliga folkskolan vilket ledde till att fjällsamer inte fick samma möjligheter att vidareutbilda sig. Många samer struntade i att skicka sina barn till nomadskolan. Istället valde många samer att skickade sina barn till Missionssällskapets skolor istället eftersom det var större möjligheter för samiska barn att vidareutbilda sig då Missionssällskapets skolor var mer som den vanliga folkskolan. Efter 1916 blev samer på allvar isolerade från vanliga skolan. Man ville inte att samer skulle ha den bekvämare, moderna livsstilen och överge sitt kall som renskötare.¹³

Utformningen av nomadskolan var efter den synen som samhället hade av samer under den perioden. Samer ansågs vara ett naturfolk. Om de skulle komma i kontakt med det moderna samhället skulle de som folk gå under. För samer var det enda livet som de kunde leva som folk var som renskötande samer i fjällen. Man tyckte att de renskötande samer var inte uthålliga nog för att arbeta med jordbruk eller industri. Man ansåg också att samer var en sämre etnicitet än den icke-samiska befolkningen. De renskötande samerna var de enda som ansågs vara de äkta nomaderna som kunde leva bland fjällen medan övriga samer var oäkta och deras skolgång klumpades ihop med de icke samiska skolan. Det blev inte samma skolgång för de barn med föräldrar som arbetade som renskötare, de som ansågs vara äkta samer. En utredning av samisk skola som genomfördes i början på 1900-talet visade att utbildningen var av låg kvalitet och det ville man ändra. Samer skulle istället få en god utbildning och ett skolsystem som fick dem att återvända till det traditionella livet i fjällen med renskötsel och kåtor. Denna utbildning skedde inte i vanliga skollokaler som för vanliga elever i folkskolan. Istället fick de samiska barnen sin undervisning i kåtor. Detta för att elever dels skulle känna sig mer hemma men också för att de inte skulle få smak för det moderna samhället och lämna det traditionella samiska livet.¹⁴ Man skulle kunna tro att barnen skulle få tala samiska eftersom de skulle hålla sig till sin kulturella roll som äkta same, men det fick de inte. Språket i skolan var svenska. Minoritetsspråken var förknippade med det gamla och utdaterade och

12 Oscarsson, Erik.Oscar, En skola för samerna. Tiden och synsättets påverkan på ett folk i *Värdegrunden 6 – Samer och ursprungsbefolkningens rättigheter* (red) Claesson, Bo, s 152-153

13 Ibid, s 156-157

14 Elenius, s 159-161

blev utkastade från klassrummet i förmån för den moderna svenskan.¹⁵ För att få in svenska som det talade språket för samer valde man en metod som man kallade direktmetoden. Den innebar att elever redan i första klass undervisas i svenska och det var det enda språket som användes i undervisningen. Barnens modersmål, samiskan, skulle helt undvikas och fick inte användas i skolan, varken i klassrummet eller på rasterna. Två konsekvenser som uppstod av detta förfarande var att mindre begåvade barn hamnade efter i skolan eftersom de fick svårt att följa med undervisningen på grund av språksvårigheter. Den andra konsekvensen blev att minoritetskulturer, som samisk kultur, stigmatiserades och fick eleverna från dessa grupper att skämmas över sitt modersmål och var de kom ifrån.¹⁶

Först efter andra världskriget lade man ett nytt fokus i skolan. Nu ville man lägga vikt vid individen och individens lika rätt i samhället, sociala gruppers jämställdhet, ekonomiskt, socialt och kulturellt. Detta påverkade minoritetskulturerna då assimileringpolitiken mattades av. Nu kunde de vara sig själva, leva i sin kultur och tala samiska. Senare förstärktes minoritetsgruppernas ställning ytterligare då FN och fler andra organ förstärkte den liberala minoritetspolitiken som då var på väg uppåt. En värdeneutral minoritetspolitik klev fram, vid 1950-talet samiska barn fick utbildning på sitt eget språk samt att det började komma undervisningsmaterial på det egna språket.¹⁷ Dock dröjde det till 1967 innan de så kallade äkta samerna fick välja att få gå i den vanliga skolan eller gå i nomadskolan.

På 1990-talet stärktes samernas position ytterligare då de fick ställning som Sveriges urbefolkning samt att stödet för minoriteter och deras kultur ökade nationellt. Detta ledde till att man erkände minoriteters egenvärde. Mer stöd från FN kom i och med deras stadga att man inte var territoriellt bunden som individ i en kultur, vilket gav stöd åt de samer som tidigare inte erkänts som samer då de inte var renskötare. Samer skapade också Sametinget, ett etiskt definierad myndighet samt att man där nu definierade vem som var same. Nu var samens identitet kopplad till språket och inte huruvida man skötte om renar eller inte.¹⁸ Sametingets främsta uppgifter är att se till att samer har samma rättigheter som den icke-samiska befolkningen samt se till att de särskilda medborgerliga rättigheter samer har med etniskt grund i förhållande till andra.¹⁹

15 Ibid, s 153,155

16 Elenius, s 156

17 Ibid, s 271-272, 292

18 Ibid, s 304-306, 310

19 Ibid, s 314

4.2. Kursplaner GY11 och LPF -94

Här kommer bitar av kursplaner och dess mål tas upp. De delar som valts ut är för att visa var i kursplanerna undervisning om samer berörs.

4.2.1 Historia GY11

Historieämnets syfte beskrivs på följande sätt:

Undervisningen i ämnet historia ska syfta till att eleverna breddar, fördjupar och utvecklar sitt historiemedvetande genom kunskaper om det förflutna, förmåga att använda historisk metod och förståelse av hur historia används. Eleverna ska därigenom ges möjlighet att utveckla sin förståelse av hur olika tolkningar och perspektiv på det förflutna präglar synen på nutiden och uppfattningar om framtiden.²⁰

Citatet ovan från kursplanen i historia utefter läroplanen GY11 visar att eleverna ska lära sig att både få kunskaperna om det förflutna men också insikt i hur historia kan användas och hur det anpräglar synen på historia. Kanske är det bra med ett Undervisningsmaterial som är kritisk även till sig egen text och rekommenderar att eleven titta i ett annat Undervisningsmaterial eller internet där eleven kan leta på fler och andra fakta och se ur fler perspektiv.

Historia används för att både påverka samhällsförändringar och skapa olika identiteter. Undervisningen ska därför ge eleverna förståelse av och värdera hur olika människor och grupper i tid och rum har använt historia, samt möjlighet att reflektera över kulturarvets betydelse för identitets – och verklighetsuppfattning.²¹

Citaten här ovan visa att historia kan påverka både individer och gruppidentiteter. Eleverna bör, enligt citatet, lära sig hur viktigt det är för elever att lära sig att ifrågasätta hur texter talar om människor och grupper, det kanske inte alltid är den mest exakta bilden utan att det faktiskt finns fler perspektiv och tolkningar på bilderna av människor, grupper och deras identiteter.

4.2.2. Religionskunskap GY11

Undervisningen i ämnet religionskunskap ska syfta till att eleverna breddar, fördjupar och utvecklar kunskaper om religioner, livsåskådningar och etiska förhållningssätt och olika tolkningar när det gäller dessa[...]

[...]Undervisningen ska ta sin utgångspunkt i en samhällssyn som präglas av öppenhet i fråga om

²⁰ Läroplan, examensmål, och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskolan 2011, Skolverket, s 66

²¹ Läroplan, examensmål, och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskolan 2011, Skolverket, s 66

livsstilar, livshållningar och människors olikheter samt ge eleverna möjlighet att utveckla en beredskap att förstå och leva i ett samhälle präglad av mångfald. Eleverna ska ges möjlighet att diskutera hur relationen mellan religion och vetenskap kan tolkas och uppfattas, till exempel beträffande frågor om skapelse och evolution.

Undervisningen ska leda till att eleverna utvecklar kunskaper om hur människors moraliska förhållningssätt kan motiveras utifrån religioner och livsåskådningar. De ska ges möjlighet att reflektera över och analysera människors värderingar och trosföreställningar och därigenom utveckla respekt och förståelse för olika sätt att tänka och leva. Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att analysera och värdera hur religion kan förhålla sig till bland annat etnicitet, kön, sexualitet och socioekonomisk bakgrund.

Religionskunskapsämnet lägger vikten vid att eleverna ska lära sig om olika levnadssätt, både de stora religiösa åskådningarna samt de mindre. I historieämnet valde man istället att lägga fokus på att förstå för skapandet av olika identiteter. Religionskunskapen lägger sin vikt vid att eleverna ska förstå mångfalden av religiösa åskådningar, livsåskådningar och olika etiska och moraliska förhållningssätt till samhället. Fokus ligger på de värderingar, moral och åsikter som ligger bakom människors och grupperns identiteter.

4.2.3. Religionskunskap LPF 94

Ämnet religionskunskap syftar till att ge kunskaper om trons innehåll och traditioner inom olika religioner och andra livsåskådningar och skapa medvetenhet om att begrepp, kunskaper och analysredskap behövs för att kunna värdera och ta ställning. Utbildningen ger därmed fördjupade kunskaper samt ökad förståelse för människor med olika religioner och livsåskådningar.²²

I LPF – 94s kursplan i religion liknar till en början den nya GY11, man lägger på att förstå.

Skillnaden mellan de två olika kursplanerna är att man i LPF-94s kursplan vill att eleverna ska ha analysredskap för att de ska kunna ta ställning. Dock skriver man inget om vad det är eleverna ska ta ställning till.

Den grundläggande utgångspunkten för studierna i religionskunskap är människan. Det är människan och människans situation som skall göras till föremål för studium, och de upplevelser och behov av livstolkning som hon har, skall stå i centrum. Övning i reflektion och kritiskt tänkande har en framträdande plats i ämnet när det gäller etiska frågor, omvärlds- och överlevnadsfrågor, behovet av en allmängiltig internationellt övergripande värdegrund, samt när det gäller hur religion och livsåskådning förhåller sig till kultur och samhälle. Både välbekanta traditioner och sådana nutida företeelser som exempelvis ungdomskultur och arbetsplatskultur, som inte omedelbart uppfattas ha en relation till

22 Skolverkets hemsida(2013-12-12): <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/kursplaner-fore-2011/subjectKursinfo.htm?subjectCode=RE&lang=sv>

Här skriver man att det som man bör lägga mest fokus på i religionskunskapsämnet är människan och dennas situation. Om man nu ska lägga fokus på människan kan man fundera på varför man till exempel ska lägga ett sådant stort fokus på kristendomen i ett land där majoriteten inte är medlemmar i ett trossamfund.²⁴ Varför ska man inte lägga fokus på den mångfald av kulturer och trosinriktningar som finns i Sverige till exempel. Ge mindre åskådningar som tar plats i dagens samhälle också plats inom religionsämnet.

4.2.4. Historia LPF -94

Ämnet syftar till att stimulera elevernas nyfikenhet och lust att vidga sin omvärld i en tidsdimension. Det ger perspektiv på den egna personen. Därmed stärks även den egna identiteten och insikten om det egna kulturarvet liksom om andras, inte minst nationella minoriteters, ursprung och kulturarv.²⁵

...utvecklar kunskaper om historiska strukturer, utvecklingslinjer och förändringsprocesser som ger sammanhang och bakgrund för individ och samhälle, tillägnar sig insikter om kulturarvet och dess skiftande innehåll för olika människor och olika nationella minoriteter...²⁶

Kursplanen för historia i LPF -94 är den enda av de kursplaner som presenterats som nämner de nationella minoriteterna som en del av kursmålet. I denna kursplan menar man att förutom fokus på nationella minoriteter ska också en utökad syn på världen finnas. Detta för att stärka elevers egna identiteter och andras identiteter som till exempel människor med en bakgrund i en nationell bakgrund. Det visar att det inte bara är elevernas egen identitet som är viktig utan viktigt att stärka de nationella minoriteternas identiteter.

4.3 Kultur och identitetsskapande - Etiska teorier

Idag är kultur inte bara kultur, skriver Seyla Benhabib, hon menar att man idag har gjort om kulturbegreppet, idag är det synonymt begreppet identitet. Kultur idag är ett fenomen som markerar och särskiljer alla de olika identiteterna som finns från varandra. Det som är nytt idag, är att man

23 Skolverkets hemsida: <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/kursplaner-fore-2011/subjectKursinfo.htm?subjectCode=RE&lang=sv>

24 <http://www.sst.a.se/statistik/statistik2010.4.59d35f60133a8327d79800011925.html> 2013-12-12

25 Skolverkets hemsida: <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/kursplaner-fore-2011/subjectKursinfo.htm?subjectCode=HI&lang=sv>

26 Skolverkets hemsida: <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/kursplaner-fore-2011/subjectKursinfo.htm?subjectCode=HI&lang=sv>

idag ska forma sig runt identitetsmarkörerna och få resurser och erkännande för att bevara sin kulturella särart. I dag är kraven på kulturellt erkännande en blandning mellan föreställningar om demokratisk jämlikhet mellan alla kulturella uttrycksformer samt en fokusering på varje människas egen individualiteten och identitet.²⁷

Benhabib menar att det främst två perspektiv att se på kultur och vad det begreppet innebär. Dels menar hon att det finns det ett utifrånperspektiv. Där uppfattas kulturer som klart avgränsade helheter, detta för att lättare förstå och kontrollera kulturer och deras innehåll. Dels kan man uppfatta kulturen som utifrånperspektivets motsats, ett inifrånperspektiv. I ett inifrånperspektiv upplever man traditioner, man upplever symboler och annat som finns inne i själva kulturen. I ett inifrånperspektiv är inte lika viktigt att se kulturen som en helhet utan den kan lika gärna ses i olika delar.²⁸ Benhabib har hittills förklarat vad hon menar att kultur är och vad den gör i dagens samhälle, men hur uppstår kulturen som hon talar om? Kultur uppstår genom två företeelser. Först uppstår kultur genom redogörelser om våra handlingar och deras betydelser samt att kultur uppstår genom våra värderingar om våra handlingar. Dessa värderingar leder sedan till att kulturer bildas eftersom kulturer bildas i binära motsatsförhållanden. Gränserna mellan de olika kulturerna och värderingarna är alltid bevakade och kontrollerade som går på djupet.²⁹

Benhabibs teori följer vägen om kommunikativ etik, och kallas för interaktiv universalism. Målet för den interaktiva universalismen är att hålla moralsamtalen levande så att vi kan komma fram till förnuftiga överenskommelser som accepteras av alla berörda parter, och detta liknar deliberativa demokratin³⁰ När man går in i moralsamtal och diskurser ska man gå in med en viss bakgrund, respekt, jämlikhet och ömsesidighet mellan de deltagande.³¹ Benhabib skriver själv att den interaktiva universalismen accepterar alla moraliska varelser med förmågan att tala, känna och handla, alla dessa är potentiella moraliska samtalsparter. De enda gränserna som finns i dessa moralsamtal är handlingar som påverkar varandras välbefinnande och frihet och de som deltar i dessa samtal och beslut är de som påverkas av de konsekvenser som blir av beslut.³² Genom egna och andras berättelser blir man medveten om vem man är och plockar ut de fragment ur redan existerande berättelser för att skapa ett eget unikt jag.³³ Benhabib skriver också människors identitet

27 Benhabib, Seyla(2002), *Jämlikhet och mångfald – Demokrati och medborgarskap i en global tidsålder*, s 19 & 21-22

28 Ibid, s 24

29 Ibid, s 26

30 Törnégren, Gull, *Utmaningen från andra berättelser*; s 114-115

31 Ibid, s 125

32 Benhabib(2002), s 35

33 Ibid, s 36

formas in i samspråksvävar och berättelsevävar som vi föds in i. Allt ifrån familjeberättelser till genusberättelser samt berättelser om den kollektiva identitet man föds in i kan påverka hur vår identitet formas. Det är på detta vis som man lär sig om hur man blir en samtalsparter i moralsamtal.³⁴ Samhällets språkvävar och samtal påverkar ständigt identiteten eftersom att en individ alltid är en del av dessa samtal och vävar och kan inte komma ifrån dessa.³⁵

En annan etisk teori om identitet kommer från postpositivistisk realism och presenteras av Paula M.L Moya. Postpositivistisk realism gör vissa anspråk och menar till exempel att det är flera olika sociala kategorier som tillsammans skapar en social plats där erfarenheter skapas och upplevs. Denna erfarenhet blir senare en del av det som skapar ens kulturella identitet. En annan del av identitetsskapande är en epistemisk komponent som tillåter att man tolkar det upplevda.³⁶ Moya skriver: hur vi förstår världen beror på vår förmåga att erkänna och förstå de sociala, politiska, ekonomiska och epistemologiska konsekvenser som blir av vår sociala placering.³⁷ En viktig del av den postpositivistiska realismen är vikten av att det finns ett oppositionellt, en motstridig strid som ska leda till att vi förstår världen mer korrekt. Anledningen till att det är viktigt med det oppositionella i postpositivistisk realism är för att genom en oppositionell strid skapas det nya vägar att se på världen som ofta utmanar de dominerande konceptet för vad vi kallar för ”rätt”, ”sant” och ”vackert”. Genom det ska man kunna nå en epistemologiskt privilegierad position. Postpositivistiskt realism lägger vikt vid att vi ska erkänna och förhör oss om de konsekvenser som blir av en social position. Men för att kunna göra det måste man erkänna realiteten av de sociala kategorier som finns, kön, etnicitet, klass och sexualitet. Dessa sociala kategorier är tillsammans det som skapar den sociala plats som varje individ befinner sig på. Dock behöver dessa kategorier inte ses som fixerade utan är flexibla.³⁸

Moya presenterar också ett annat perspektiv på kultur och identitet. Det perspektivet är ett neokonservatistiskt perspektiv som presenteras genom assimilering, Moya skriver att i USA är assimilering en viktig aspekt i politiska problem. Många där anser att de kulturell och etniska minoriteterna ska assimilera sig till mainstream kulturen.³⁹ En motfråga som ställs till detta är

34 Benhabib, Seyla, ”’Jagets källor’ i modern feministisk teori”, i *Tanke, Känsla, Identitet*, i red. Holm, Ulla, Mark, Eva och Persson, Annika, Anamma Böcker, AB, Göteborg 1997. ”Sources of the Self” in *Contemporary Feminist Theory*”, först publicerad i tysk översättning i *Die Philosophin*, nr 11 (maj 1995), s 138

35 Benhabib, Seyla, *Autonomi och gemenskap*, Daidalos 1992, sid 141

36 Moya, Paula M.L, *Learning from experience*, s 39-40

37 Ibid, s 41

38 Ibid, s 44

39 Ibid, s 104

följande: Är de grupper som assimilerar sig in i mainstream kulturen lyckligare, hälsosammare och bättre av än de som inte assimilerar sig? När Moya skriver om neokonservativ minoritet utgår hon ifrån främst två forskare, Richard Rodriguez och Shelby Steel, men i den här texten kommer fokusera på Steel. Steel utgår från att minoriteter ska assimileras in i en vit medelklass kultur, en mänsklig universalism. Den neokonservativa uppfattningen av relationen mellan kollektiv identitet och individuell identitet är att dessa två är motsatser till varandra. Steel menar att en etnisk grupp rånar individen från en viktig del av sin identitet, individualiteten. Den är etniska identiteten ett hot mot den individuella identiteten eftersom att utanförskapets situation försvårar villkoren för utveckling av den individuella identiteten.⁴⁰ Neokonservativa som Steel menar att den subjektmodell som gäller för den universella mänskligheten är en vit, europeisk och heterosexuell man.⁴¹ I deras ögon är inte "vit" en etnisk grupp, män är inte könsliga varelser och heterosexualitet är bara antaget. Ett exempel han tar upp är relationen mellan den vita, medelklass kulturen i USA kontra den svarta kulturen i USA. Han menar där att det finns en viss fast föreställning om den svarta kulturen om att de ska vara offer och fattiga. Detta innebär att när individer från en svart kultur börjar röra sig från denna föreställning och har gott om pengar, ett bra jobb och inte är offer längre så är de närmre den vita, medelklass kulturen än den svarta kulturen och räknas som marginellt svarta. De gör alltså en bra sak genom att assimilera sig till den vita, medelklass kulturen som är den dominerande majoritetskulturen i USA.⁴²

Postpositivistisk realism menar istället att det inte alls är nödvändigt för kulturell partikularitet att komma i vägen för mänsklig universalism. Så länge som det inte finns ett uttalat koncept för vad mänsklig universalism som inte är kulturellt betingat kommer det inte vara i vägen. Ett förslag på hur det skulle gå till ges av Mohanty som menar att vi ska följa Kants förståelse av logiskt tänkande som en praktisk och universell mänsklig kapacitet. Mohanty föreslår att vi ska se den universala mänskliga kapaciteten tillåter människor att fortgående utvärdera deras aktioner inom deras kontext av ideér och värderingar. Att erkänna alla människor som rationella är det minsta sättet att använda mänsklig universalism och ändå få med basis för alla människor. Genom detta ska inte etnisk eller kulturell bakgrund ha någon betydelse för mänsklig värdighet.⁴³

40 Steel, Shelby (1990) *The content of our character - a new vision of race in America*. St. Martin's press. New York, s. 13-20

41 Ibid. s. 5-6

42 Ibid, s. 108-109

43 Moya, s 124-125

5. TIDIGARE FORSKNING

Karin Granqvist Nutti har skrivit en läromedelsanalys av olika Undervisningsmaterial från 1800-talets mitt fram till 1970-talet. I sin analys skriver hon att samer framställs i gamla klichéer och ges mycket utrymme. Hon skriver att många av författarna till undervisningsmaterial har baserat sina fakta på deras idéer om samer.⁴⁴ Det som främst har lyfts fram om samer under epoken 1865-1970 är samers levebröd som är renar, det är också deras egendomar samt rikedomar. I undervisningsmaterial tar man också upp att det finns olika samer, fjällappen beskrivs vara de rika lapparna som har renar. Skogslappen har också renar, men bara ett fåtal då deras fokus främst jordbruk. Fiskelappen han hade inga renar och levde på fiske och kallades fattiglappen eftersom denna inte hade några renar.⁴⁵

I de undersökta undervisningsmaterialen mellan 1899-1942 tar man också upp olika egenskaper, både positiva och negativa. De positiva förklaras främst att vara samers fysiska attribut, rörliga intellekt, bra minne och lokalsinne. Detta tog man upp i kombination med det nomadiserade livet i fjällen. Böckerna framställde det som att endast samer hade rätt egenskaper för att klara av livet i fjällvärlden. När böckerna beskriver de negativa egenskaperna beskrivs de som svaghet för kaffe, en text föreslår även en svaghet för alkohol, en svaghet för glitter och färgglada ting som inte hör till det hårda samiska livet samt brist på stadga och karaktär. Dessa egenskaper hör till olika typer av samer, de positiva egenskaperna syftar främst till de äkta fjällapparna medan de negativa egenskaper syftar främst till de icke äkta fiskelapparna, eller fattiglappar som de också kallas för i litteraturen. Men det finns en förklaring till varför fjällapparna tillskrevs positiva egenskaper, de var viktiga för ekonomin och därför framställde man dessa som bildade med en bristfällig undervisning.⁴⁶

När det kommer till samisk kultur skulle de tillhöra ett vilt naturfolk som inte passade in med de moderna kulturfolket i civilisationen. Samer överlag förklarades i negativa ordalag samt att de skulle stå under icke-samiska majoritetskulturen, de var inte lika mycket värda som de i majoritetskulturen. Texterna går isär lite i varför samer inte skulle vara kompatibla med kultursamhället. En bok menar att samer inte var mottagliga för kulturer medan en annan skriver att om samer skulle ta del av andra kulturer än sin egen skulle det leda till deras undergång och försvinnande. En tredje menar att samer redan gått upp i andra kulturer, särskilt syftar man till de bofasta. De hade redan andra yrken än renskötsel, men trots detta räknades de fortfarande inte in

44 Granqvist Nutti, Karin(), *Samer i svenska läromedel*, s 1&3

45 Ibid, s 30

46 Ibid, s 31-34

som en del av den svenska befolkningen. Det var först 1969 som samer beskrevs kunna ta åt sig andra yrken och vara en same. Samtidigt påpekade man vid denna tidpunkt att skillnaderna mellan majoritetskulturen och samer började försvinna.⁴⁷

Statens institut för Läromedel, SIL, gjorde 1990 också en undersökning på hur samer presenterades i undervisningsmaterial för icke-samisk skola. I denna rapport undersöktes material från grundskolan upp till och med gymnasiet. Läromedelsnämnden gör själva ett uttalande i början av rapporten och skriver att samer är ett osynliggjort folk i det undersökta materialet samt att det inte bedrivs någon klar bild över hur undervisning om samer ska se ut.⁴⁸ I denna text utgår man från läroplanerna Lgy70 och Lgr80, tidens aktuella läroplaner. I Lgy70 står det att eleverna ska känna solidaritet med människor världen runt. I SILs rapport menar att att det i detta finns utrymme att undervisa om samer i denna läroplan. I Lgr80 är det skolans uppgift att fostra eleverna till att förstå och känna samhörighet med minoritetskulturer i det egna landet. Det förklaras inte vad minoritet innebär. På gymnasiet ska eleverna lära sig om samer inom alla de samhällsorienterade ämnena.⁴⁹

I grundskolans undersökta material visar det sig att det är endast i fjärdeklass som man först möter samer på ett lite djupare plan. Här beskrivs renskötsel och fjälllivet samt ett par ord om samer med andra normala yrken. I två av de undersökta böckerna har man tagit med samer som själv beskriver sin vardag. I ämnen som geografi och historia i andra klasser beskrivs samer endast med ett par rader och det som främst togs upp var de konflikter som varit mellan samer och nybyggare och de förflyttningar som skedde i samband med det. I historia på högstadiet tas samerna inte upp alls, där fokuserade man på svensk modern historia. Det var bara en bok nämner samer, och det var under 1700-talets historia.⁵⁰

I gymnasiets läroplan vid undersökning fanns det möjlighet i ämnet religion att ta upp både samers forntida historia och deras då aktuella religion eftersom man här behandlade de icke-kristna kulturer som var skriftlösa. I denna del tar man dels upp högstadiet undervisningsmaterial samt gymnasiets undervisningsmaterial. Det undersökta högstadiematerialet tar upp samerna som en naturreligion med fokus på samernas schaman och hans trumma, bara en kort översikt ges i religionen i sig. I det undervisningsmaterial som skrev för gymnasiet omnämns samer på tre sidor, en sida till en kort historia beskrivning och två sidor tillägnas samers påstådda förtyck i Sverige.

47 Granqvist Nutti, s 39-41

48 SIL – *Samer i svenska läromedel*, Rapport 1990:2, s 2

49 Ibid, s 4-5

50 Ibid, s 5 & 7-8

I samhällsvetenskapen ska eleverna ta hänsyn till utsatta grupper i samhällsplanering och miljöfrågor enligt Lgr80. Lgy70 menar att eleverna ska lära sig om befolkningen, samhällsekonomin, planering och aktuella samhällsfrågor samt ta del av mer ingående och fördjupade kunskaper om samspelet mellan de faktorer som påverkar globalt och regionalt i frågor som lokalisering och resursfördelningar. I detta ämne nämns knappt samer alls, i samband med energi och skogsförbrukning saknas de helt. När frågor som minoriteter och deras problem nämns samerna, men i en pessimistisk negativ ton.

Även i ämnet socialkunskap fanns det möjlighet att ta upp samer eftersom ett av målen i denna kurs var att skaffa sig kunskaper om minoritetsproblem i samhället. I detta undervisningsmaterial nämns inte samerna alls utan författarna har valt att fokusera på invandrande minoritetsgrupper.⁵¹ Slutsatserna som dras i SILs rapport är, som tidigare nämnt att samer osynliggörs. Böckerna ger enbart korta beskrivningar utan förklaringar som lämnar eleverna undrande. Kvinnor inom samisk kultur samt samer som inte var renskötare ges ytterst lite eller ingen plats alls i läromedlen. Den historia som behandlas är endast den forntida historien. Böckerna undviker att skriva om den majoritetskultur kontra samisk kultur under 1900-talet och när man väl fokuserar på modern historia klumpas ursprungsbefolkningen ihop med de invandrande minoritetskulturerna och ges ingen egen skildring. När samer nämns görs det i en ofta negativ klang där samerna är problem för den svenska majoritetskulturen och makten.⁵²

Ann-Louise Hällgren skriver en kortare analys av undervisningsmaterial, både med tillbakablickar på hur det har sett ut och med ett fokus på LPF -94. Hon, som tidigare författare, nämner samernas tidigare beskrivning i undervisningsmaterial som fokus på egenskaper samt att man gör samisk kultur exotisk. Denna beskrivning av samer präglas av flera generationer icke-samiska personers beskrivning, det vill säga om det skrivs om samer alls.⁵³ I LPF- 94 är det krav på att skildra nationella minoriteter och fyra av de fem undersökta materialen i Hällgrens analys nämner samerna. Däremot är det för lite information och fokus ligger på tiden från stenåldern till 1800-talets, inte något om samernas historia på 1900-talet till samtiden.⁵⁴

Den tidigare forskningen visar att det trots allt funnits en del material om samer i de gamla

51 SIL, s 9-12

52 Ibid, s 12-15

53 Hällgren, Ann-Louise() Samebilden i undervisning. En kvalitativ analys av lärarintervjuer och historialäromedel på gymnasiet i *Värdegrunden 6- Samer och ursprungsbefolkningars rättigheter* (red) Claesson, Bo, s 173-174 & 178

54 Ibid, s 187-188

undervisningsmaterial fram till och med 1970-talet. Denna bild verkar också vara mer fokuserad på samisk kultur och identitet, hur en same kan uppfattas att vara. Vid tidigare forskning om undervisningsmaterial efter 1970-talet verkar beskrivning av samisk kultur försvinna mer, både SILs och Hällgrens undersökningar visar att samisk kultur och identitet mer eller mindre försvunnit från den icke-samiska skolans undervisningsmaterial.

6. UNDERSÖKNING

I undersökningen kommer fyra undervisningsmaterial som används i majoritetssamhällets skola att undersöka hur ofta samt vad som skrivs om samer i dessa undervisningsmaterial. Börjar med två undervisningsmaterial i ämnet historia, och sedan två undervisningsmaterial i religionskunskap. I slutet av detta kapitel analyseras också en idébok, ett undervisningsmaterial, ur ett samiskt perspektiv och vad den säger om samisk kultur och identitet.

6.1. Undervisningsmaterial i Historia-ämnet

6.1.1 Samband Historia Plus – En historia bok för gymnasiet

I undervisningsmaterialet *Samband Historia Plus – En historia bok för gymnasiet* börjar med förordet, som förklarar vad målet för denna gymnasiebok är och beskriver tre aspekter som de vill lyfta fram. De vill lyfta fram och få elever ska se historia med dagens ögon, historien som den är, de vill uppmuntra till kritiskt tänkande och med hjälp av kritiskt tänkande ska elever utveckla en förmåga att kunna se samband.⁵⁵ Detta undervisningsmaterial är skriven 2009 och bör vara baserad på LPF -94s men det är inget man valt att skriva i förordet.

När det kommer till hur ofta samer nämns i detta undervisningsmaterial summeras samer på tre sidor. Första omnämmandet är under rubriken minoriteter och detta ges ungefär en sidas utrymme. Under denna rubrik beskriver man hur den svenska makten tog makten över samerna och deras marker med en början på 1600-talet och fram till och med 1800-talet. Sedan nämns inget om 1900-talets historia utan man nöjer sig med att lägga fokus på hur samers liv ser ut idag. Dagsläget för samer sammanfattas i två meningar. Ett, att de förlorade sina jakt och fiskerättigheter helt då det 1993 kom en stadga från EU, där andemeningen var: Lika rätt för alla. 2009 stämde samer staten för att få tillbaka sina jakt och fiskerättigheter.⁵⁶

55 Ericsson, Niklas & Hansson, Magnus(2009), *Samband Historia Plus – En historiebok för gymnasiet*, s 6

56 Ibid, s 281

Nästa gång samer nämns är som ett exempel som en av de språkgrupper som finns i Sverige.⁵⁷ Dock får själva beskrivningen av vad en språkgrupp innebär lite mer plats än språkgrupperna i sig.

Den sista sidan man kan hitta ett omnämnande av samer är då också som ett exempel, där nämns de under rubriken nationella minoriteter som beskriver att nationell minoritet var ett status som samer fick av EU år 2000 med andra folkgrupper som till exempel romer och judar. Efter det står det mer om vilka regler som gäller för att bli nationell minoritet, inget om dessa minoriteter i sig.⁵⁸

6.1.2 Epok – Historia 1b

Det andra undervisningsmaterial i historia-ämnet heter *Epok – Historia 1b* och är skriven år 2011. I förordet skriver författarna att denna lärobok ska vara anpassad efter den nya läroplanen, GY11. De har däremot inte, som författarna till boken, skrivit vad de vill med boken. Istället skriver de att de vill belysa vissa områden, men när de beskriver vad de vill belysa låter de som mål. Författarna vill belysa de långsiktiga förändringarna, öka förmågan att analysera och diskutera samt lägga vikt vid kritisk granskning.⁵⁹ I *Epok – Historia 1b* har man valt att ge samerna ett utrymme på två sidor.

På den första sidan där man beskriver samerna är de inte en del av den egentliga texten i läromedlet som handlar om ursprungsbefolkningars kamp för rättigheter. Istället har man placerat texten om samer på sidan i samband med en bild. I texten beskriver man kort den exotiska bild av samer som finns, att samer är renskötande nomader som lever i fjällen. Del två av denna korta text handlar om samers historia under 1900-talet. Där tar man upp de rasideologier som fanns i början av 1900-talet då uppfattningen var att samer var en underlägsen etnicitet. Sedan handlar texten om samer efter andra världskriget, hur de då började utforska sin identitet och att under samma tid blev bofasta. När samer blev bofasta, skriver man att samer i och med det förlorade sitt språk och sin kultur. Till sist skriver man också om dagsläget, att samer under 1993 fick erkännande som ursprungsbefolkningar och skapade ett eget parlament som heter sameparlamentet. Vid textrutan om samer har man också en del uppgifter som det är menat att elever ska göra. Det är en av dessa uppgifter som kan passa ihop med omnämmandet av samer. Det eleven ska ta reda på är ursprungsbefolkningar som använt historia för att få tillbaka land och rättigheter.⁶⁰

På den andra sidan i läromedlet där man valt att uttrycka sig om samer har de fått en egen rubrik. Under den rubriken har man valt att berätta om samers historia under 1700-talet. Det var då

57 Ibid, s 315

58 Ericsson & Hansson, s 521

59 Elm, Sten & Thulin, Birgitta(2011), *Epok – Historia 1b*, s 1

60 Ibid, s 21

nybyggare flyttade in på samers marker och konkurrerade om markerna samt att kristna präster skickade missionärer för att kristna de hedniska samer. Allt detta ledde till konflikter eftersom samer motsatte sig både kristnandet och nybyggarna på deras marker. Efter denna text om samer kommer en ruta där eleven uppmanas till analys och tolkning. I denna ruta begär man att eleven ska ta reda på något om samers situation under 1700-talet.⁶¹

6.2. Undervisningsmaterial i religion

6.2.1 Religionskunskap för gymnasiet – Kurs A

I religionskunskap har jag valt två undervisningsmaterial för analys. *Religionskunskap för gymnasiet – Kurs A* är det första läromedlet som ska granskas. Detta undervisningsmaterial är skrivet år 2009, inget i förordet visar att författaren har någon särskilt mål med läroboken eller om den är baserad på läroplaner eller kursplaner.

I *Religionskunskap för gymnasiet – Kurs A* tillägnas två sidor åt att beskriva samer och deras religion. Religionen hamnar under rubriken ”Naturreligioner i Sverige”. Religionen kategoriseras som en naturreligion som fanns till 1600-talet då samerna tvångskristnades. Det skrivs inte något om att det är en existerande religiös inriktning idag. När undervisningsmaterialet beskriver samernas tidigare religiösa åskådning skriver man att samisk religion i stort sett gick ut på god jakt och fiskelycka som schamanen, nåjden, bad naturen om. Sedan beskriver man nåjden och vad dennas uppgifter var samt att två av hans redskap, en trumma och vissla, beskrivs. Redskapen som beskrivs i texten finns också på en bild på den andra sidan som handlar om samer. Där finns också en bildtext som berättar om redskapen som är på bilden.⁶²

6.2.2 Söka svar – Religionskunskap – Kurs 1 och 2

I *Söka svar – Religionskunskap – Kurs 1 och 2* har författaren valt att inte skriva något om vad målet med boken är, det finns inget förord alls. På baksidan skriver man att detta är ett modernt undervisningsmaterial i religionskunskap.

Samer och deras kultur hittar man på två sidor samt som ett exempel på minoritetskultur i Sverige som inte tar mycket plats i samhället. På den första sidan där man skriver om samer gör man en kort redogörelse om nationella minoriteter och vad det innebär under rubriken: Sveriges nationella minoriteter. Man talar om att samer, förutom att de har status som nationell minoritetsbefolkning, också har status som Sveriges urfolk. På den andra sidan där man skriver om samer hittas under

61 Elm & Thulin, s 115

62 Alm, Lars – Göran (2009), *Religionskunskap – För gymnasiet – Kurs A*, s 20- 21

rubriken: ”Samerna – minoritetsgrupp och urfolk”. Man skriver att försöken till att tvångskristna samer började på 1600-talet, men trots det behöll många samer sin tro samtidigt som de gick till den kristna kyrkan och undervisning som gavs i kyrkorna. Under 1800-talet fick kristendomen större genomslagskraft hos samerna då många kristna väckelserörelser bosatte sig på samers marker. I undervisningsmaterialet beskriver man sedan att kristna inte accepterat samisk kultur och religion men att man under år 2001 hade en försoningsgudtjänst. Ovanför denna text finner man en bild på två kvinnor med renar i bakgrunden och med texten: Rennäringen har alltid varit viktig för samer och samisk kultur.⁶³

6.3. Sápmi – samiskt perspektiv

I boken beskriver man att det tidigare funnits dåligt med material om samer ur ett samiskt perspektiv. Dels för att de ”sameexperter” som funnits enbart hämtat ut vad de själva vill ha och skrivit om det och dels för att samer själva lämnat dåligt med bidrag, vilket lett till att den bild som finns av samer idag kanske inte är helt riktig. Det har också lett till att samer själva anser att det endast är de själva som kan beskriva sin kultur.⁶⁴ Idéboken har blivit till av en förfrågan från den samiska ungdomsorganisationen Sminourra men den har skrivit av en utomstående. En nomadskollärare och sameskolinspektören vid namn Gösta Andersson.⁶⁵

Detta undervisningsmaterial är omfattande, och i en uppsats som detta finns det inte plats att ta med allt det som boken vill säga om samer, därmed kommer det koncentreras vid tre ämnen, samisk identitet och kultur, samisk historia samt samisk religion. Anledningen till dessa tre ämnen är för att det är dessa tre uppsatsen i sig fokuserar på.

Samisk identitet har formats efter det arktiska och subarktiska livet som är knutet till rennäringen. Nomadlivet har varit en stor del av det samiska livet, men idag är det i stort sett utdött då samer idag tar plats i både samisk och storsamhälles kultur. Den viktigaste kulturbäraren i den samiska kulturen är det samiska språket som är det som förknippas mest med rennäringen och det gamla nomadlivet. Eftersom det bara är en sjättedel av samisk befolkningen som arbetar med rennäringen, där samiskan används, är det svårt att hålla språket vid liv. Språket är inte enbart det som förstärker samisk identitet. För de resterande fem sjättedelarna av samer som inte sysslar med renskötsel finns det kulturella bärare i form av jojk, slöjd, teater och hantverk som kan hjälpa till att stärka deras samiska identitet. En del av samisk kultur, en viktig del, är att leva i harmoni med naturen som är en

63 Eriksson, Leif & Flennegård, Mattsson, Malin (2012), *Söka svar- Religionskunskap kurs 1 och 2*, s 100 & 103-104

64 Ibid, s 5

65 Eriksson & Flennegård, baksidan

viktig del av människans liv eftersom vi inte kan leva utan den. Eftersom naturen är viktig i samisk kultur blir också miljö och miljöfrågor viktiga för dem att ta del av.⁶⁶

Kapitlet som berättar om samisk historia och hur den börjar i forntiden. Under forntiden invandrade människor till Norden och man har funnit bevis för att det funnits en jägarkultur som hade renen och havets fauna som det främsta villebrådet. Denna kultur var en nomadkultur med olika boplatser beroende på period. I texten nämns det dock inte att detta skulle vara samer. Det är först när man skriver om gammal litteratur, skriven 100 år e.kr, som man börjar skriva om samer, fast med namnet fenni, finnar. Om de forntida människor som texten pratar om innan detta hänvisar till samerna är upp till läsaren själv att avgöra. Efter avsnittet med samer i litteratur på forntiden går kapitlet om historia över till samers historia under medeltiden. Det kapitlet handlar främst om kungar och makthavare som krävde massor med skatt av samerna på grund av deras rikedomar i rennäringen och de marker som de ägde. Del av historia-kapitlet är samers historia från stormaktstiden, 1700-tal fram till nutid. Under denna period började nybyggare flytta in på samernas marker. Nya gränser för samernas marker drogs under 1700-talet. Renskötseln idag sköts av varje sameby, och med denna tillkommer fiske och jakträttigheter. För att få sköta renar måste man vara en del av en sameby. Samer har markrättigheter, men undantag från dessa görs till och från med hänsyn till allmänheten. Vidare berättar detta kapitel om de organ som samer utvecklade för att skydda sina rättigheter som ursprungsfolk och minoritetsgrupp.⁶⁷

Hur den samiska skolan och undervisningen har sett ut kommer under ett helt eget kapitel, inte under samernas historia i sig. Samers skolhistoria börjar på 1700-talet då nybyggarna började flytta in på deras områden, med dessa kom också kristna präster och genom den kristna kyrkan fick samiska barn också en skolgång. Men under 1800-talet och början på 1900-talet genomfördes ändringar då man inte ville att samiska barn skulle lockas från sin plikt att sköta om renar. Då startade man en nomadskola som skulle leda barnen tillbaka till det traditionella samiska livet med renskötsel och boende i fjällen. Idag ser skolan annorlunda ut trots att samerna har samerna egna skolor, integreras de också i den svenska majoritetskulturens skola.⁶⁸

I religionsämnet börjar man berätta om den förkristna tro som samer har/haft. Samer hade en soldyrkan och en dyrkan till naturen. Modern till allt var ljus, levande, värme, fruktsamhet samt att modern hävde sjukdomar. Världens man var den som regerade över världen, Solens dotter den som

66 Ibid, s 9-10

67 Eriksson & Flennegård, s 13-19

68 Andersson, s 25-26

gav renen till samer. Världens man var den stora hjälparen och också den som man offrade till. Samer hade många olika gudar, var och en med sin egen makt över något naturting. Den som uttolkade gudarnas vilja var schamanen, eller samers egna benämning, nåjden. Förutom att nåjdens uppgift var att tolka gudarnas budskap kunde denna också ta kontakt med avlidnas andar samt att spå om de kommande året för renskötsel, fiske och jakt. Andarna, trots att de var döda, hade fortfarande sin uppgift, samma som den uppgift de hade när de levde. För att sköta sina uppgifter hade nåjden också hjälpare i form av djurandar. Nåjden hade redskap till sin hjälp för att kunna komma i kontakt med andarna. En trumma och jojken var två viktiga redskap när denna person skulle försätta sig i extas för att nå andevärlden och tala med andarna. Under medeltiden gjordes flera försök att kristna samer men först vid 1600-1700-talet då skiftet till kristendomen skedde. För att få det hela att gå smidigt tog man till sin hjälp samepojkar. Dessa utbildade man till präster som sedan blev en del av det samiska samhället. Dessa förstod både samisk religion och den kristna vilket gjorde det smidigt för de samiska prästerna att förstå samers tankar. Vårre blev det på de områden där man försökte kristna samer utan att ha en bakgrund eller förståelse för samer utan kallade samer för vildar och behandlade också samer därefter.⁶⁹

7. RESULTAT/ANALYS

7.1 Historia - *Samband Historia Plus – En historia bok för gymnasiet*

Det undervisningsmaterial som baseras på LPF -94s kursplaner börjar med att skriva att man ska se på historia med dagens ögon, samt att hjälpa eleverna se på historia med kritiska ögon. I själva materialet nämns samer på ett par ställen, de kopplas främst till begreppet nationell minoritet. På den sida där samer får plats skriver man främst om svenska maktens övertagande av samernas land, rike och rättigheter. När det kommer till 1900-talet historia sammanfattas denna i två meningar som uttrycker att samer fått större rättigheter samt att de försöker få tillbaka forna rättigheter.

Benhabib skriver att man idag menar att kulturen är avgörande för att skapa identitetsmarkörer och identitetsskapande. Om man till exempel skulle skapa en identitet från materialet givet av detta undervisningsmaterial, skulle en same kunna vara en nationell minoritet som den svenska staten tagit ifrån rättigheter, kanske till och med förtryckt. Idag är en same engagerad för att få tillbaka de rättigheterna som svenska staten tagit ifrån dem. *Samband Historia Plus – En historia bok för gymnasiet* säger inte något specifikt eller att samisk kultur, som skapar identitet, eller att vara same

69 Andersson, s 54-57

är något särskilt. Den beskriver främst en mindre grupp som förtrycks av en större grupp. Det som det är mindre fokus på, men som man ändå valt att visa. Är att samisk befolkning vill ta tillbaka sina rättigheter till till exempel jakt och mark. Detta skulle kunna visa att man i samisk identitet har en viss stolthet för sitt unika kulturarv som jakt och markrättigheter är en del av. Det kan också visa att samisk kultur, och identiteter har en kampvilja och vill kämpa för att få tillbaka sina rättigheter. Likväl kan det visa, beroende på den som tolkar, att samisk identitet kan innebära en ”rätt ska vara rätt” mentalitet och att man lika gärna bara vill ha tillbaka dessa rättigheter för att, bara för att de en gång i tiden har varit deras.

Benhabib skriver också att kultur uppstår genom handlingar och våra värderingar av dessa handlingar samt att kultur uppstår i binära motsatsförhållanden, i gränserna mellan kulturer. Det maktförhållande som svenska staten har haft över samer och deras kultur är något som kan ha påverkat samisk identitet, det har tydligt gett samer kraft att agera för att återfå sina forna rättigheter. Motsatsförhållandet som Benhabib skriver uppstår i gränserna mellan kulturer har funnits och finns idag mellan samisk kultur och svensk majoritetskultur. Detta syns i den lilla text som finns och kan också påverkat den samiska identiteten. Detta är frågor som underliggande finns i texten, men lämnas obesvarade. Det är tydligt att det motsatsförhållanden som funnits mellan samisk befolkning och icke-samisk befolkning har påverkat samisk identitet, till exempel genom att det skapar vilja att få tillbaka tidigare rättigheter, men man skriver inte om hur det kan påverkat den icke-samiska befolkningen. Att den icke-samiska befolkningen haft sådan makt över den samiska befolkningen skulle kunna påverka i två riktningar. Det skulle kunna få icke-samiska elever att känna skam över det tvång som man utsatt samisk befolkning för. Dels skulle det kunna få icke-samiska elever att tro att deras kultur och identiteter är överlägsna samisk identitet och kanske också andra minoriteter som har ansetts vara underlägsna tidigare.

Moyas postpositivistiska realism menar att identitet skapas genom de sociala kategorierna, kön, klass, etnicitet och sexualitet. Dessa skapar en social plats där individer upplever och skapar erfarenheter som de sedan tolkar. Av dessa socialt skapande kategorierna berättare texten i läromedlet endast om två, klass och etnicitet. Det finns flera perspektiv att se saker ur och författaren till den här boken har ingen känd bakgrund, varken från ett utifrånperspektiv eller inifrånperspektiv, vilket gör det svårt att avgöra om författaren har personliga band till kulturen, men inget indikerar på att hen skulle ha det. Författaren skriver om samer ur klass/maktperspektiv samt ur ett etniskt perspektiv. I undervisningsmaterialet är det författaren som skapar de sociala kategorier som får ta del av berättelsen, klass/maktkategorin samt etnicitetskategorin. I texten om

samer missas dock två, kön och sexualitet, av Moyas sociala kategorier vilket innebär att man inte visar hela den bilden som ska skapa identitet enligt hennes postpositivistiska realism. Man kan fundera över om man behöver dessa delar för att skapa en objektiv bild av en kultur i undervisningsmaterial. Att beskriva kultur går att göra utan att samtala om kön och sexualitet, men det finns delar av kultur kan vara könsbaserade. Samtidigt skriver Moya att en del av identitetsskapande är att tolka de upplevelser man har för att skapa identitet. Den som läser kan bara uppleva det som står i texten. Beroende på texten och eleven kan bli mer eller mindre intresserad av att läsa mer. Men om eleven som läser detta undervisningsmaterial inte blir intresserad av att läsa mer, hur tolkas samer då? Jo, efter det som står i undervisningsmaterialet, vilket inte är mycket eller nyanserat. Eleven som läser kan inte tolka mycket mer än vad texten säger och den säger inte någonting egentligen om samisk kultur vilket kan lämna även icke-samiska elever fundersamma. De kan kanske fundera på om de har en samisk bakgrund som de inte vet om eftersom författaren valt att skriva det som att samer är en del av majoritetskulturen idag. En elev med samisk bakgrund kan fundera över om det egentligen är något speciellt och särskilt med sin bakgrund ändå eftersom det står mycket lite om den i undervisningsmaterialet. Moya har, som Benhabib, en övertygelse om att ett motsatsförhållanden är nödvändigt för att skapandet av kultur, som är en del av identitet ska kunna uppstå. undervisningsmaterialet som är format efter LPF -94s kursplaner lyckas att måla upp ett motstridigt förhållande mellan den svenska makten, majoritetskulturen och samer.

Undervisningsmaterialet beskriver dock samerna som de som startat de konflikter som uppstått mellan samer och svenskar, vilket kan tolkas som att man vill utmåla dem och deras kultur som problematiska. Att de senare försvinner helt ur bokens historieskrivning mellan 1800-talets slut till 1993 kan ge bilden att de försvunnit helt som kultur och att samerna kan ha assimilerats in i det svenska samhället. Utifrån Steels tolkning kan man se denna typ av skrivning som ett exempel på hur en kollektiv identitet kan skapa ett problematiskt utanförskap och försvåra för en persons individualitet att utvecklas. Samernas kollektiva identitet utgör ett problematiskt utanförskap, inte bara för att det är konflikter mellan svenskar och samer, utan även för att framställningen kan få läsaren att tro att det är samerna som startar dessa konflikter. Detta orsakar problem för utvecklandet av den individuella identiteten eftersom utanförskapet utgör ett hinder. Steels lösning på ett sådant problem är assimilering in i en majoritetskultur då detta omintetgör det problematiska utanförskapet och samernas försvinnande ut historieskrivningen i dessa undervisningsmaterial skulle kunna tyda på att något sådant har skett.

7.2 Historia - Epok – Historia 1b

I detta undervisningsmaterial ges samerna något mer plats, beskrivs mer än i tidigare undervisningsmaterial för historia-ämnet. Man har valt att placera samer på två ställen. Dels som en textruta om ursprungsbefolkningar, dels under en egen rubrik där man talar om samers historia under 1700-talet. Den senare sidan fokuserar på hur svenska makten och majoritetskulturen tog över delar av samers område, försökte kristna de hedniska samer vilket ledde till konflikter mellan dessa två grupper. Den första delen talar dels om den exotiska bilden av den renskötande samem, samt om samens roll som etnicitet, hur den har utvecklats från början av 1900-talet till idag då de erkänts som ursprungsbefolkning. Texten talar också om att man skriver att samer blev bofasta och förlorade sitt språk och sin kultur. Att texten är skriven på detta sätt kan ha att göra med att man vill stämma överens med läroplanen som lägger mycket stor vikt vid att värna om etniska, könsliga och sexuella olikheter.

Om man utgår från Benhabibs tankar om att kultur är en viktig del av formandet av identitet skulle detta undervisningsmaterial säga läsaren att samer har varit hedniska renskötare vars kultur och språk ändrats till något annat, något som anses vara bättre i och med att man skriver om den traditionella samem som att den har funnits, inte att den finns. Trots att man talar om att samisk kultur försvunnit ger man det gamla beskrivningen av den nomadiserade renskötaren mycket plats vilket kan peka mot att författaren ändå menar att dessa särdrag är en del av samisk identitet idag. Men författaren har valt att formulera sig på det sätt att hen har skrivit att samer förlorade sin kultur och sitt språk vilket kan få läsaren att tro samer idag inte är en kultur eller att samisk identitet finns. Samisk kultur kan tolkas som att den har assimilerats in i majoritetskulturen på grund av sättet man valt att uttryck sig på. Om nu det är på det viset som Benhabib föreslår, att kulturen är en del av formandet av identiteten, bör vi när vi talar om samer också tala om den majoritetskulturen som samers kultur och språk försvunnit in i. Majoritetskulturen är en del av samisk identitet idag och bör därmed få plats i undervisningsmaterialet, vilket författaren inte valt att skriva om. Det blir svårt för läsaren att bilda sig en uppfattning om samisk identitet så som den skulle kunna se ut idag eftersom det enda som är beskrivet är samisk kultur på 1800-talet, ingen beskrivning på samisk identitet idag, varken som en egen kultur eller som en del av majoritetskulturen.

Benhabib menar också att man, genom moralsamtal, ska komma till överenskommelser när man fattar beslut som påverkar flera parter. I undervisningsmaterialet för författaren en envägskommunikation med läsaren som läser och tolkar det skrivna. Varken lärare eller elever har tagit del av en överenskommelse om att undervisningsmaterial bara ska välja att ta upp dessa delar,

att välja att skriva att samisk kultur har tynat bort. Benhabib skriver att man i dessa moralsamtal ska gå in med respekt och jämlikhet mot den andra parten, det är svårt att se hur författaren skulle ha tagit del av de begreppen för sin tolkning av samisk identitet. Respekt och jämlikhet i att skriva ett undervisningsmaterial skulle kunna innebära att man inkluderar en person med bakgrund i kulturen, en person med samisk bakgrund, men något sådant har inte skett här.

Moyas postpositivistiska teori, de sociala kategorierna, är det återigen mest fokus på etnicitet och klass kategorierna eftersom man inte nämner något om könsliga delar eller sexualitet. Renskötande samer påtalas bara som renskötande samer, inte han eller hon, men det kan underförstått betyda att renskötande samer är män om det har varit normen för dessa tidigare. Det kan också innebära att man vill fokusera på kulturen i sig, utan att den könsliga, genusdebatten, kommer i vägen för ett samtal om kultur och kulturskillnader. Fokuserar man istället på det motsatsförhållanden som både Moya och Benhabib talar, att kulturer skapas och förstärks i gränserna mot varandra, kan man se det tydligare i detta texten i detta undervisningsmaterial än den förra. Man har på ett tydligare sätt beskrivit de skillnader som finns och funnits mellan samer och icke-samer i och med att man beskrivit samiskt kultur tydligt och uttalat i detta undervisningsmaterial. Här beskriver man den renskötande samer och vad den kulturen har inneburit. Även om man inte beskriver samisk kultur i nutid, beskriver man åtminstone något av vad den har inneburit vilket kan ge läsaren en bild av hur det har sett ut, och möjligtvis kan se ut och samisk kultur anses levande, vilket materialet rent ut säger att den inte är. Däremot kan texten tolkas att det idag finns skillnader mellan samer och icke-samer. Ett, att samer idag har status som Sveriges ursprungsbefolkning och två, att samer har ett eget parlament.

Steels teori om assimilering kan passa bättre in det som skrivs om samer i detta undervisningsmaterial. Texten visar att samisk kultur är olik majoritetskulturen i Sverige och har varit det. Samer har varit en sämre kultur än majoritetskulturen och därmed inte haft samma möjligheter. Sedan kan man läsa i texten hur de kringflackande renskötande samer under 1900-talets slut blir bofasta, förlorar sitt språk och sin kultur, de har assimilerats in i det majoritets samhället och dess kultur som är. Appliceras Steels tankar på detta stämmer dessa mer överens med hur författarens valt att beskriva samisk kultur. Författaren beskriver att samisk kultur varit sämre och att den assimilerats in i majoritetskulturen. Steel menar att detta är den kollektiva identiteten som stör utvecklandet av den individuella identiteten i och med att utanförskap skapar större problem än att tillhöra majoritetskulturen. Det är en positiv beskrivning av samerna utifrån Steels teori. Det som däremot går emot hennes assimileringsteori är att författaren ändå har valt att skriva om de status

som samer fått under 1990-talet som ursprungsbefolkning samt minoritetsbefolkning. Detta talar emot att helt assimilerats in i majoritetskulturen eftersom det visar att samisk kultur är något särskilt som går utanför majoritetskulturen.

7.3 Religion - Religionskunskap för gymnasiet – Kurs A

När man beskriver samers kultur och religion i detta Undervisningsmaterial är det inte mycket som sägs, det mesta man beskriver är nåjden och vad dennes uppgift var samt att den samiska religionen var en naturreligion. Texten säger också att samer tvångskristnades under 1600-talet och att samernas naturreligion inte var något existerande idag, idag var alla kristna.

Detta säger inte mycket om samisk religion eller kultur, vilket är det som är en del av identitetsskapande enligt Benhabibs teori. Den uppfattning som ges är att samer idag lever i en vanlig kristen kultur och deras identitet har samma grund som alla andra som lever i dagens majoritetskultur. Undervisningsmaterialet berättar förvisso en liten del av samers kultur som den har varit. Men denna fokuserar inte på den exotiska bilden av renskötaren, utan på religionen i sig som också kan vara en del av kulturen. Författaren har valt att lägga mest fokus på tvångskristnandet och konflikten som blev av det än att beskriva religionen som samisk kultur har bestått av. Det man kort beskriver är schamanen och dennes redskap. Författaren beskriver att denna del av kulturen är en för längesedan en begravnen kultur som gått in i majoritetskulturen. Det blir svårt för läsaren att skapa sig en uppfattning om samisk identitet idag eftersom man valt att beskriva samisk kultur som en del av den kristna kulturen från och med då samer tvångskristnades. Det blir otydligt om samer finns utanför majoritetskulturen och varför eleverna ska läsa om dem.

Går man vidare till moralsamtal har författaren helt uteslutit att samisk religion och kultur finns idag. Inte ett ord skrivs om samisk religion efter tvångskristnandet, inte ens om hur kristnandet kan ha inverkat på samisk kultur. I envägskommunikationen mellan författare och läsare får läsaren enbart reda på att samisk religion är utdöd och att samer är kristna idag, men inget mer om hur det har gått till, hur det påverkar samisk kultur, som religionen är en del av. Inte heller beskrivs det hur det ser ut idag, för samer att vara en del av majoritetskulturen efter att de kristnades. Läsaren får tolka materialet och en möjlig tolkning då är att samer idag är den samma som alla andra som är en del av majoritetskulturen vilket varken visar jämlikhet eller respekt som Benhabib menar är en viktig del av moralsamtalen.

Till Moyas och Benhabibs tankar om motsatsförhållanden uttrycker texten att det ska ha funnit ett motsatsförhållande mellan de olika kulturerna. Att tvångskristna någon kan vara ett tecken på stor ovilja till att tvingas in i en annan kultur än den man valt själv. Undervisningsmaterialet visar att det har funnits en tydlig konflikt mellan kristen tro och den samiska naturreligionen. Däremot beskrivs enbart den samiska naturreligionen, men kort. Inget skrivs om den kristna tron, vilket man kan tolka att den kristna tron är så pass uppenbar att man inte behöver beskriva den för att tydliggöra skillnaderna mellan den och den tidigare samiska tron. Frågan är om det kan bli ett motsatsförhållande om det bara är den ena halvan av förhållandet som beskrivs och inte den andra. Läsaren får anta att kristen tro åtminstone inte är något som samisk tro, kanske den raka motsatsen. Författaren visar att hen förväntar sig att läsaren ska ha en viss bakgrund i kristen tro.

När det kommer till Moyas sociala kategorierna är det otydliga att se, om det ens går. Om man tolkar det som att man anser att någon är underlägsen i sin religion, och därmed tvångskristnar dem, till exempel, kan man få fram ett otydligt etnicitet och klass perspektiv i de sociala kategorierna. Vilket är det samma som i de tidigare undervisningsmaterial som undersökts, det ger ingen heltäckande bild av identiteten om man utgår från Moyas sociala kategorier. Dock ges en liten inblick i hur religionen har sett ut, även om man hoppar över den könsliga, genusdebatten. Däremot talar man inget om religionen idag vilket pekar mot att författaren vill säga att samer idag är en del av majoritetskulturen, religiöst sett den kristna tro. Men eftersom man inte beskrivit den kristna tron på något sätt får Moyas teori om de sociala kategorierna ingen bakgrund till identitetsskapande eftersom författaren antagit att läsaren ska ha förkunskaper om kristen tro och majoritetskultur.

Även om inte Steel använder sig av det motsatsförhållanden som Moya blir det ändå en del av hennes teori eftersom det krävs att kunna se skillnader mellan den normativa gruppen samt den icke-normativa gruppen. Om den icke-normativa är det samma som den normativa behövs inte assimilering. Men även i detta undervisningsmaterial i religion finns det tecken på att samer har assimilerats in i den majoritetskulturen och det samhälle som kommer med den kulturen. Texten uttrycker inte något om att samer idag skulle ha någon annan tro eller kultur än den som de tvingades in i under 1600-talet, vilket kan få läsare att tro att samer idag inte är någon annat än den vanliga Svensson. Steels teori stämmer mycket bra överens med sättet som författaren till det här materialet har bestämt sig för att beskriva samisk kultur eftersom att författaren inte skriver om samisk kultur idag, utan enbart fokuserar på att de tvångskristnades och blev en del av den kulturen. Utifrån Steel lever inte samer idag i ett utanförskap som skapar problem i deras livssituation utan är istället en del av en majoritetskultur som gör deras liv mindre problematiskt samt skapar bra

möjligheter för samers individuella identitetsskapande.

7.4 Religion - Söka svar – Religionskunskap – Kurs 1 och 2

I det undervisningsmaterial som skrivit för den nya läroplanen läggs fokus vid två saker när det skrivs om samer. Ett, samers roll som minoritetsbefolkning samt ursprungsbefolkning i Sverige. Den andra delen fokuserar på tvångskristnandet av samer, först under 1600-talet då det i stort misslyckades eftersom många samer höll kvar vid sin tro, och senare under 1800-talet då kristendomen fick större genomslagskraft hos det samiska folket. På detta uttrycker man tydligt vilket avstånd kristna kyrkan haft till samers hedniska tro. Vid detta finns det en bild på två kvinnor med en text som uttrycker att rennäringen är viktig för samer och deras kultur. I en bok om religion har man valt att inte framhäva samisk religion, antingen från förr eller nu utan fokuserar endast på att de har kristnats.

Utgår man från att kultur är en del av identitetsskapande finns det i det här undervisningsmaterial tre saker som skulle kunna påverka hur samers identitet skapas och hur andra kan uppfatta hur en del av samisk identitet kan se ut. Status som minoritetsbefolkning och ursprungsbefolkning ställer dem först utanför det normgivna, samer är något speciellt värt att skydda med dessa termer. Det visar det motsatsförhållandet som både Benhabib och Moya menar är essentiellt för skapande av kultur och identitet. Går man vidare på Benhabibs tankar om moralsamtal har författaren helt bestämt att i en bok om religion helt utesluta att skriva om samisk religion som en naturreligion som i det första undervisningsmaterialet i religion. Istället har hen valt att enbart fokusera på att samer tvångskristnades. Läsaren har inte en chans att få se något unikt eller speciellt med samerna. När man sedan får läsa att samer är en minoritetsbefolkning kan det bli förvirrat. Inget i texten har tytt på att samer idag skulle vara annorlunda, men de ska ändå ha ett status som säger att de är speciella.

Moyas teori, de sociala kategorierna som används, kan bli ett annat sätt att se på samisk identitet. Visserligen säger texten det samma som den har sagt tidigare om samer och deras kultur, de kan klassas in i kategorier som etnicitet och klass. Att författaren har valt att inte inkludera kön/genus i samtalet om samisk religion och kultur. Men, på grund av bilden med de två kvinnliga samer kommer ytterligare en kategori in, kön/genus. Läsaren får en bild av att även kvinnor i den samiska kulturen skulle kunna agera som renskötare och att rennäringen är viktigt för dem. Till skillnad från alla tidigare undersökta undervisningsmaterial presenterar man genom en bild att det faktiskt finns kvinnliga samer, dessutom vinklar texten det att kvinnor kan tolkas att vara renskötare. Helt plötsligt får läsaren en bild av samisk identitet och tillägget av denna kategori, med bilden och

bildtexten, ger en bredare bild av vem samer kan vara i sin identitet.

I undervisningsmaterialet kan man också se att det har funnits konflikt, att samer tvångskristnades och det är denna konflikt som texten främst fokuserar på. När denna konflikt tas upp kommer genast Benhabibs samt Moyas tankar om motsatsförhållande mellan kulturer skapar kulturer och identiteter. Däremot är det inte mycket mer än att samer tvångskristnades som skrivs vilket gör det svårt att veta om det finns olikheter mellan samisk religion och kristen religion som skulle kunna skapa de kulturgränser där Moya och Benhabib menar att kultur skapas.

Steel assimileringsteori är inte svårt att applicera på detta undervisningsmaterial eftersom man även här har valt att ta upp tvångskristnandet av samer, under två perioder. Dels under 1600-talet, men det misslyckades. Dock lyckades assimileringen bättre under 1800-talet, då samer själva verkade bättre inställda till kristendomen. Texten samtalar inget om samerna idag mer än att de är vår ursprungsbefolkning samt minoritetsbefolkning. Och texten om ursprungsbefolkning och minoritetsbefolkning gör att assimileringsteorin blir motsagd. Om samer idag är en minoritetsbefolkning bör de ha något i sin grupp som skiljer sig från majoriteten och har därmed inte helt assimilerats in i majoritetskulturen och deras gruppidentitet kommer fortfarande i vägen för deras individuella identitetsskapande.

Om det är på det sätt att samer assimilerats in i den svenska kulturen bör dennas identitet formas efter samma kultur som övriga svenskars, samer bör också vara bofasta, gå i svensk skola, lära sig svenska och ha vanliga husdjur. Vänder man blicken mot idéboken, ett förslag till undervisningsmaterial ur ett samiskt perspektiv, är det tydligt att samers kultur och identitet är något som är nu. Kulturen och speciella identitetsmarkörer är där nu, det är inget som försvann för tvåhundra år sedan. Det finns här två olika perspektiv som kan tolkas på två olika sätt. Det ena, det som finns i den svenska majoritetskulturens skolan, visar att samer är en kultur och en identitet som assimilerats in i den kristna och svenska kulturen. Det andra, som inte är ett aktuellt undervisningsmaterial i skolan, som säger att samisk identitet och kultur är levande fenomen som finns idag.

7.5 Sápmi – samiskt perspektiv

Detta undervisningsmaterial är utarbetat av en gammal nomadlärare på uppdrag av en samisk ungdomsförening. Denna idébok har en bakgrund i samiskt samhälle samt att den baseras på

läroplanerna för LPO94. Bakgrunden till verket är att det finns de samer som anser att fel bild ges, och att de själva kan ge rätt bild av deras kultur och identitet.

Ser man på innehållet av idéboken berättar om samerna, det som framträder är renskötare och nomaderna, men på ett mer detaljerat sätt än i de undervisningsmaterial som undersökts. Det blir ett djup i både deras historia, kultur, identitet samt religioner som är de delar som störst uppmärksamhet getts. Man har också med bilder på olika föremål, människor (både män och kvinnor), samt andra märken som är viktiga för samers kultur.

Kultur är en del av identiteten säger Benhabib. I denna idébok berättas det massor om samers kultur, dels i ett kapitel om kultur i sig, med sedan olika märken som är en del av deras kultur, så som träslöjd till exempel. Där går man lite djupare och berättar om de olika delarna som är en del av samisk kultur och identitet. I denna bok är samer inte enbart renskötande nomader som är könlösa eller antas vara män, här kan man vara slöjdmakare, vara kvinna och sköta renar samt jodla och ändå vara same. I tidigare material har man endast valt att antingen visa den exotiska bilden av den renskötande sammen eller den nu kristnade sammen. Det som avgör enligt det här undervisningsmaterialet om man tillhör samisk kultur eller inte är språket. Talar man samiska, eller har någon nära familj som gör det, då kan man vara en del av samisk kultur. När det kommer till ömsesidiga moralsamtal verkar det vara ovilligt även från samers sida. I texten kan man läsa en viss motvilja till andra som tidigare valt att skriva om deras kultur, som kommit utifrån. Enligt samer själva har dessa författare utifrån inte skrivit om deras kultur på ett rättvist sätt utan för sina egna syften. Däremot tar detta undervisningsmaterial hänsyn till majoritetskulturens läroplaner i sitt material vilket kan ses som ett moralsamtal i och med att man har utgått från samisk kultur, men också haft moralsamtal med läroplaner och kommit till ömsesidigt beslut. Men det är författaren som har fattat det slutgiltiga beslutet om vad som är med och inte med i undervisningsmaterialet, därmed kan det också inte ses som ett moralsamtal.

Sápmi,- samiskt perspektiv är den bok som talar om det som är speciellt för samernas kultur, var som är viktigt för den samiska identiteten. De undervisningsmaterial från majoritetskulturens skola som borde tala om den samiska religionen och kulturen borde vara i religionskunskapsämnet. Men författarna till dessa undervisningsmaterial verkar hellre vilja lägga fokus dels på de konflikter som varit, dels på de status som samisk kultur har som minoritetsbefolkning samt ursprungsbefolkning perspektivet. När ett av dessa undervisningsmaterial väl lägger fokus på den samiska religionen lägger den endast fokus på schamanen och berättar i stort sett inget om samisk religion, eller kultur, i sig. Av alla de saker som man presenterar i *Sápmi* som är viktigt för samers kultur och identitet,

slöjden, gudarna, samisk samhörighet och jojken, väljer de undervisningsmaterial från majoritetskulturen endast att plocka med schaman och naturreligion perspektivet. Man kan fundera på varför man har valt att fokusera på enbart denna del av den samiska kulturen och inte andra delar som de delar som presenteras i Sápmi. En tanke som kommer fram när man funderar på detta är att man valt att fokusera på detta för att visa att samerna har varit hedniska, och med det inte bra eftersom man ville kristna dem, till och med genom tvång. En annan är att författaren kanske tyckte att detta var det viktigaste att få in på de två sidor denna hade på sig att skriva om samisk religion och kultur.

Vidare till Moyas postpositivistiska realism och de sociala kategorierna. Här kommer det se lite annorlunda ut än tidigare. Kön/genus och etnicitet blir tydligt, men sexualitet är som tidigare inget ämne som man valt att fokusera på. Klass blir däremot inte lika tydligt som tidigare, men det finns där och nämns. Inom de sociala kategorierna får läsaren nu en lite större bild av samisk identitet. Sápmi visar att mycket mer än de tidigare undervisningsmaterialen hur samisk kultur kan se ut och att den är levande.

Även i detta undervisningsmaterial skrivs det om tvångskristnandet, man skriver också om hur personer utifrån, från den majoritetskulturen, inte skrivit på ett bra sätt om samer. Motviljan som finns kan man tolka som att det finns en viss klass, fast i detta perspektiv får man se underklassens syn på sin egen historia. Med detta visas också det motsatsförhållanden som Moya och Benhabib menar är en viktig del av kulturskapande och identitetsskapande. Det som däremot inte visas är en del av kristendomen och den majoritetskultur som man skriver har varit överlägsen samisk kultur. Författaren har i detta undervisningsmaterial fokuserat på att visa samisk kultur, men inte dess motpart i likhet med övriga undervisningsmaterial som undersökts verkar det som att man antar att läsaren ska ha en uppfattning om vad kristen tro innebär och se hur det skiljer sig från samisk tro.

Steels teori om assimilering ser inte ut att kunna användas här eftersom man talar uttryckligen om en kultur som inte är en del av majoritetskulturen utan den skiljer ut sig. Därmed hamnar samer i ett utanförskap i sin gruppidentitet som förstör för deras individuella utveckling. I detta material har man inte valt att skriva om samers kultur och identitet som något som har försvunnit in i den svenska majoritetskulturen utan samisk kultur och identitet är något levande idag. Inte heller verkar det finnas en önskan från samers perspektiv att andra skulle assimileras in i deras kultur även om samer idag inte bara är nomadiserade renskötare. Idag är större delen av samisk befolkning bofasta och överlever på annat sätt enbart på rennäringen. Det är endast en liten del av samisk befolkning

som idag sysslar med rennäring. Att beskriva på detta sätt kan tyda på att författaren ändå menar att en viss assimilering till majoritetskulturen har skett, men inte lika totalt och slutgiltigt som de fyra första undervisningsmaterialen vill mena på.

8. DISKUSSION

8.1 Resultatdiskussion

Resultatet börjar med att visa att en av de saker man valt att framställa mest är konflikten som varit. Dels har det varit konflikt mellan samer och den kristna tron och dels har det varit konflikt mellan samer och den svenska makten. I de undervisningsmaterial som plockats från den svenska majoritetsskolan är det främst från ett icke-samiskt perspektiv som man valt att visa dessa konflikter ur. Även undervisningsmaterialet ur ett samiskt perspektiv plockar fram konflikterna och skriver mer detaljerat om konflikterna än de undervisningsmaterial som är tagna ur majoritetsskolan som undersökts. När man tolkar de undervisningsmaterial som tagit från skolan är det tre saker som blir tydliga. Dels ger dessa intrycket av att de konflikter som har uppstått mellan samisk kultur och majoritetskulturen, samt mellan samisk kultur och den kristna tro, är orsakat av samer.

Allt undervisningsmaterial skulle kunna göra en elev förvirrad eftersom man underliggande säger att samisk kultur är utdöd, samtidigt ger man samer två speciella statusar som betecknar att samiska kultur är levande. Nu har inte den här uppsatsen undersökt hur man lär ut om samer, men om man inte har någon att fråga, eller en lärare som förklarar, vad kommer elever tro? Utifrån dessa undervisningsmaterial kommer elever inte kunna veta om samisk kultur finns eller inte eftersom man talar om samisk kultur som en del av den åtminstone kristna kulturen under 1800-talet som idag går att tolka som majoritetskulturen i det svenska samhället majoritetssamhället har varit kristet tidigare.

Att använda dessa teorier för att se hur identitet skapas har gett intressanta resultat. Undersökningen visar att de undervisningsmaterial som analyserats att man förespråkar en assimileringspolitik som inte läroplanen/kursplaner stödjer. Ingen av dessa skriver uttryckligen att samisk kultur idag är en levande kultur som är skild från den majoritetskulturen i Sverige utan har valt att skriva det som att samer har assimilerats in i den majoritetskultur och går inte att skilja på den längre. En av dessa författare påstår ändå att man har valt att utgå ifrån läroplanen då de har skrivit undervisningsmaterial men har ändå valt att skriva det som att samisk kultur assimilerats in i majoritetskulturen.

Moyas teori utgår från att de fyra sociala kategorierna ska visa en hel bild av identitet. Tre av fyra av de undersökta undervisningsmaterial visar endast upp en bild av etnicitet och klass, man missar helt att skriva om kön och sexualitet har sett ut och kan se ut i samers kultur. Eftersom man inte skriver något om kön, inte ens skriver om samens som en han eller hon, blir det att man funderar på om samens är en underlig könlös varelse. Kanske är det menat att man ska anta att alla dessa samer och upprorsmakare är män, och att kvinnor kommer i skymundan så som de gjort i den kristna traditionen. Man kan också fundera på om det är nödvändigt att skriva om kön och sexualitet för att beskriva en religion och kultur eller om det är bättre att fokusera på vad religionen och kulturen faktiskt handlar om, även om den handlar om en kvinnlig gud eller en manligt driven kultur. Det är endast en av dessa undervisningsmaterial från svenska majoritetsskolan som ger en syn in i att det finns synliga kvinnor inom samisk kultur genom en bild och bildtext. Men eftersom man inte i den texten skriver någon om könsroller eller sexualitet kan läsaren lika gärna anta att kvinnor har en framstående roll i det samiska samhället och de är kvinnor som styr. Texten som författaren har skrivit i sig förblir intetsägande om detta. Även när Moyas teori appliceras på det samiska perspektivet missas vissa delar. Visserligen visar man att samer både är män och kvinnor som är delaktiga i kulturen, men man skriver inget detaljerat om könsroller eller om sexualitet. Kanske är det jämlikt mellan könen i den samiska kultur.

Ändå verkar inte heller Benhabibs tankar om kultur och identitet framställa samerna på ett bredare sätt. Att tolka identitet via hur kulturen ser ut har funnit sig vara lättare än via Moyas sociala kategorier. Dock misslyckas båda med att ge en bild av samisk kultur på grund av bristen av beskrivning i materialet. Däremot går det bättre om man applicerar Behabibs teori på samiskt perspektiv eftersom man i det materialen beskriver detaljerat både samisk kultur och vad som är avgörande för samisk identitet vilket kan ge läsaren en bild av hur samisk kultur kan se ut idag vilket de andra undervisningsmaterialen missar.

Hur detta skulle kunna påverka samers identitet är ett gissningsarbete, något som man inte kan veta säkert. Tankarna går runt till hur man själv skulle tänka om sin egen identitet om man läste om sig själv ur det perspektivet som presenterats ur de undervisningsmaterial som används i majoritetskulturens skola. Att tolkas in en liten exotisk bild av renskötande nomader som vi inte vet något mer om än att det skapas konflikter kring dem samt att deras tro är hednisk, eller ja, en naturreligion. Pekar ut att ens egen kultur varit annorlunda. Det är dock inte det som kanske är det sämsta delen, för det är för de mesta olikheter i kulturer som framhävs i undervisningsmaterial. Det

som är värre är den assimileringspolitik som underförstått presenteras i dessa undervisningsmaterial som Steels teori visar. Att undervisningsmaterial, en del som säger sig följa läroplanen, representerar något som assimileringspolitik är inte bra. Tänk om lärare i skolan börjar presentera denna litteratur, hur skulle det kännas för alla minoriteter som lever i Sverige idag? Nu ska de alla bli som de som lever i Sveriges majoritetskultur. Det finns möjligheter att det inte skulle kännas särskilt bra. Det finns en viss sannolikhet för att det inte skulle kännas särskilt bra för ett samiskt barn att läsa om sin identitet som icke-existerande. Det som är intressant är varför författarna i princip valt att bortprioritera 1900-talets historia. Tankarna faller lätt på att man inte vill att elever ska lära om samers historia under 1900-talet eftersom den, som bakgrunden visar, inte har varit särskilt vacker från svenska statens sida. 1900-talet historia om samer visar utveckling från samers sida som borde anses vara viktig att skriva om, även det förtryck som har varit bör talas om.

Tittar man på hur den tidigare forskningen ser ut visar den att det ändå har funnits något intresse av att beskriva samisk kultur och religion fram tills runt 1970-talet. Även om man då lyfte fram en exotisk bild av samer beskrev man samisk kultur och liv mycket. Som SILs undersökning 1990 visar börjar det sina med undervisningsmaterial som talar om samer. Den visar att i flera ämnen där samisk kultur kanske borde beskrivas, väljer man att inte lägga någon vikt vid den. SIL drar slutsatsen att samisk kultur är osynliggjord, det samma som Hällgren kommer fram till i sin undersökning 2003. Författare till undervisningsmaterial har gradvis mer och mer börjat utesluta samisk kultur från skolböckerna som är ett sådant stort stöd för elever och lärare i skolan. Även min undersökning visar att samisk kultur är osynliggjord i undervisningsmaterial som används i skolan idag, det har inte ändrats i de undervisningsmaterial som baseras på den nya läroplanen GY11. Historiaboken som baseras på GY11 beskriver i alla fall en exotisk bild av samer som har funnits och renskötkulturen. Religionsmaterialet berättar enbart om assimileringen under 1800-talet och därmed inget mer, det som borde skrivas om religion och kultur.

Läser man om kursplaner och vad elever ska lära sig inom dels historia och religion är det viktigt att lära sig om olika identiteter, personliga så väl som gruppidentiteter samt att man elever har som krav att kunna reflektera över samt kunna kritiskt tänka över det som de lär sig. I texten är det mest bara text, inga frågor som direkt riktas mot samer som skapar kritiskt tänkande eller reflektion. Det var ett undervisningsmaterial som hade en fråga som riktade sig till texten om samer med fokus på 1700-talet. Ett undervisningsmaterial riktade sig mot ursprungsbefolkningar. Men det kapitlet fokuserar inte specifikt på samer i sig, som är en infälld textruta, även om dessa skulle kunna användas till den frågan.

Denna uppsats har visat att samer genom olika filter kan tolkas på olika sätt. Det som framträtt mest i analysen som gjorts är hur undervisningsmaterial som används i den majoritetskulturs skola har assimilerat in samer in i majoritetskulturen i Sverige och gjort dessa icke-existerande och osynliggjorda. Även om Benhabib och Moya teorier talar om samers identiteter, när dessa väl appliceras på materialet, har de sagt mycket lite om den samiska identiteten och hur den kan tolkas och detta på grund av att materialet det appliceras på är tunt. Och på grund av att materialet är tunt, skulle det vara svårt för elever som inte är samer, att lära sig något om samisk identitet och vad det innebär att leva i samisk kultur. De undersökta undervisningsmaterial som används i majoritetssamhällets skola kan påverka genom att inte påverka, genom att de inte säger mycket alls om samer.

Hur undervisningsmaterial kan påverka samiska barn och ungdomar är svårt att veta. Idéboken *Sápmi – Samiskt perspektiv* pekar mot att det finns ungdomar i samisk kultur som anser att de blir underrepresenterade i den svenska skolans undervisningsmaterial och vill ändra på det genom att göra ett eget material. Detta kan tala för att samiska ungdomar, även utöver dessa, kan känna att samisk kultur är underrepresenterad i undervisningsmaterial eller felrepresenterad. Oavsett vilket kan det få samiska barn och ungdomar att känna sig illa till mods om och när det är dags för dem att tala om samisk kultur i skolan.

8.2 Metoddiskussion

Den metod jag har valt att använda mig av har jag valt för att få fram det bredaste bilden som möjligt, vilket ledde till att jag använde mig av två olika typer av analys för att få fram både vad som skrivs om samer och hur det kan tolkas. Dels diskursanalysen som fokuserade på textens innehåll, dels innehållsanalysen för att kunna se mängden av innehållet. Tillsammans med de valda teorierna anser jag att det var viktigt att göra en diskursanalys eftersom teorierna måste ha ett innehåll att utgå ifrån för att dessa ska kunna användas. Är innehållsanalysen den viktiga del som jag fått för mig? Visserligen är mängden material inget som jag har diskuterat eller haft med i analysen, men ändå är den talande.

Validitet och reliabilitet är två viktiga faktorer när man gör textanalyser. Validitet är ett begrepp som innebär att man mäter det man avser att mäta, med rätt metod. Att mäta hur långt något är, då är måttband ett tillförlitlig metod. I en textanalys som inte fokuserar på mätande och räknande handlar validitet om undersökningen besvarar den faktiska frågan som man vill besvara. I samhällsvetenskapligt ställda frågor är det också viktigt att forskaren själv inte bara bedömer

verktygen i sin validitet, utan också sig själv och sin förförståelse av det undersökta.⁷⁰

I denna uppsats anser jag att den skrivna texten väl riktar sig mot att besvara det syfte och de frågeställningar som ställdes i början. Den delen som kan tänkas komma som ett sidospår är biten om vad kursplanen säger eftersom frågorna ställda i syftet inte direkt fokuserar på dessa. Däremot visar kursplanerna en viktig poäng, att det finns skillnader på vad dessa säger och vad som står i de undervisningsmaterial som undersökts.

För att få hög validitet bör jag som forskare också fråga mig själv om jag har varit neutral i min forskning, om jag haft en förförståelse av ämnet som kan påverkat mitt resultat, och därmed validiteten. Innan jag började forska hade jag liten uppfattning om ämnet, jag hade ett vagt minne av att jag läst lite om samer i skolan själv. När jag skapade mig mer förförståelse för samer i Undervisningsmaterial och deras historia kändes det som att det kunde bli lätt att hamna i fällan att det varit synd om samer, eftersom de hade inte alltid behandlats väl. Men eftersom det är en vetenskaplig uppsats har jag förhållit mig vetenskaplig, och lyckats bra att hålla uppsatsen på en neutral vetenskaplig nivå som följer vad materialet säger.

Reliabilitet handlar om att man ska vara tillräckligt noggrann i det man mäter och i sina uträkningar. Om man gör en undersökning där man inte mäter eller räknar handlar det om att man är tillräcklig noggrann i undersökningens alla led och i en textanalys är tolkningsaspekten en reliabilitetsfråga. Testning av reliabilitet ut på att jämföra resultat av oavhängiga undersökningar utförda på samma sätt av samma fenomen. Om olika personer kommer fram till samma resultat är intersubjektiviteten god.⁷¹

I delen om tidigare forskning visas det att hur undervisningsmaterial presenterar samisk kultur har gjort förut, dock är de jag har med gamla, den senaste gjord år 2003. Aktuella analyser är svåra att hitta och de få som hittades var C-uppsatser för olika högskolor och universitet, inte något som jag kunde använda till den här uppsatsen. Den tidigare forskning som gjort fokuserar mycket på mängden och innehållet, däremot gör inte dessa som jag, en analys av hur innehållet kan tänkas påverka identitetsskapande vilket ger denna uppsats en låg reliabilitet. Men SILs och Hällgrens undersökning ger stöd åt min undersökning. Att det inte finns en stor mängd fakta om samisk kultur och identitet i undervisningsmaterial som används i majoritetssamhällets skola. En annan del som jag tänka mig påverka reliabiliteten är om de undervisningsmaterial som jag valt kan ge en

70 Bergström & Boréus, s 34

71 Bergström & Boréus, s 35-36

tillräckligt heltäckande och noggrann bild av hur samer presenteras i undervisningsmaterial. Eftersom det bara är fyra aktuella undervisningsmaterial som blivit analyserade kan det inte ge en bild av hur alla producerade undervisningsmaterial ser ut, de är inte exakt lika utformade eller skrivna av samma personer. Däremot kan det ge en liten inblick i hur det skulle kunna se ut, hur undervisningsmaterial på en skola ser ut. Det finns sannolika skäl att tro att de undersökta undervisningsmaterial finns på fler skolor än en enda, och visar möjligen då hur det kan se ut på fler skolor än den enda som jag fått låna dessa undervisningsmaterial från. En tredje sak som skulle kunna påverka reliabiliteten och validiteten i den mening att jag mäter det jag avser att mäta. Det som kan påverka är att jag har valt att fokusera på två olika ämnen istället för ett. Det skulle kunna skapat att man inte fokuserade på identitetsskapandet utan blev mer fokuserad på de olikheter som ämnena kan ha. Nu blev det två ämnen för att få fram om det var en kontrast mellan de två olika ämnena, om de tog upp olika saker och hur det skulle kunna påverka identitetsskapande och synen på samisk identitet. Alla fyra undervisningsmaterial lägger främst fokus på tvångskristnandet under 1600-talet respektive 1800-talet och inte på särskilt mycket mer. Skulle jag gått in med den vetenskapen när jag skulle skriva uppsatsen hade jag nog försökt hitta fler material att utgå ifrån, från andra skolor och ge en större bredd till analysen.

SAMMANFATTNING

Syftet med den här uppsatsen var att undersöka hur samerna presenteras i undervisningsmaterial som används i en skola i Dalarna. Det som undersöks i uppsatsen är hur den presentation av samerna som finns i undervisningsmaterial skulle kunna påverka elevers syn på samer och hur det skulle kunna påverka samers identitetsskapande. Genom användandet av tre teorier om identitetsskapande och kultur genomförs en analys av undervisningsmaterial för att visa vad som kan utläsas om den samiska identiteten med hjälp av de utvalda teorierna. I undersökningen har jag använt mig av fem olika undervisningsmaterial, två i religionsämnet och två undervisningsmaterial i historia-ämnet. Ett undervisningsmaterial som också använts, men som inte är från skolan i Dalarna är *Sápmi, samiskt perspektiv* som är ett undervisningsmaterial gjort ut samiskt perspektiv.

Undersökningen av de undervisningsmaterial som valts ut visade tre saker. Den visade att man i undervisningsmaterial valt att skriva ytterst lite om samerna. Dels visade undersökningen att samer klassas som en av Sveriges minoritetsbefolkningar, även dessa skriver man lite om. Sist visade undersökningen att författarna till dessa undervisningsmaterial från majoritetssamhället skola att fokusera på de konflikter som funnits mer än på samisk kultur och religion. De konflikter som tas upp är mellan den kristna kyrkan och samerna samt konflikt mellan den svenska makten och samerna. Det läggs mycket lite fokus på samernas kultur och identitet och när man väl nämner något om kultur och identitet fokuserar man på att beskriva den exotiska renskötaren som också är nomad. Analysen av detta material visar vilken bild som elever skulle kunna få av samer. Det analysen visar som är gemensamt för de tre olika teorierna är hur samerna existerar, och samtidigt inte.

Analysen visar att materialet talar för en assimilering av samer eftersom materialet inte talar mycket om samernas situation idag eller under 1900-talet utan fokuserar främst på de konflikter som varit innan detta, innan samerna tvångskristnades. Efter detta är de tyst om samer, utom de två material som beskriver samer som en minoritetsbefolkning samt ursprungsbefolkning. Men om deras kultur, deras unika identitet, talar man inte om i nutida form. Analysen visar också att på grund av denna brist av fakta om samernas kultur blir det svårt för den som läser att skapa sig en uppfattning om samers identitet och kultur. Hur en elev med samisk bakgrund kan reagera på detta är svårt att veta då man själv inte har samma bakgrund. Men en reaktion som blivit är skapandet av en idébok till undervisning om samer.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Alm, Lars- Göran(2009), *Religionskunskap- För gymnasiet – Kurs A*, Natur & Kultur, Stockholm
- Andersson, Göran(1994), *Sápmi – Samiskt perspektiv- en idébok för undervisning*, HLS Förlag, Stockholm (använda kapitel: Samisk identitet, samisk kultur, samisk religion samt samisk skola)
- Benhabib, Seyla(2002), *Jämlikhet och mångfald – Demokrati och medborgarskap i en global tidsålder*, Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg
- Benhabib, Seyla(1992), *Autonomi och gemenskap*, Daidalos AB, Göteborg
- Benhabib, Seyla (maj 1995), “’Jagets källor’ i modern feministisk teori”, i *Tanke, Känsla, Identitet*, i red. Holm, Ulla, Mark, Eva och Persson, Annika, Anamma Böcker, AB, Göteborg 1997. ”Sources of the Self’ in Contemporary Feminist Theory”, först publicerad i tysk översättning i *Die Philosophin*, nr 11
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina(2005), *Textens makt och mening – metodbok i samhällsvetenskaplig text och diskursanalys*, Studentlitteratur, Lund
- Elenius, Lars(2006), *Nationalstat och minoritetspolitik – Samer och fiskspråkiga minoriteter i ett jämförande nordiskt perspektiv*, Studentlitteratur, Lund
- Elm, Sten & Thulin, Birgitta(2011), *Epok- Historia 1b*, Interskol, Limhamn
- Eriksson, Leif & Mattiasson Flennegård, Malin(2012), Liber AB, Stockholm
- Eriksson, Niklas & Hansson, Magnus(2009), *Samband Historia Plus*, Bonnier Utbildning AB, Stockholm
- Hällgren, Ann-Louise(2003) Samebilden i undervisning. En kvalitativ analys av lärarintervjuer och historialäromedel på gymnasiet i *Värdegrunden 6- Samer och ursprungsbefolkningars rättigheter* (red) Claesson, Bo, Göteborgs Universitet, Göteborg
- Moya, Paula M.L (2002), *Learning from experience*, University of California Press, Berkeley, USA
- Nutti- Granqvist, Karin (1993), *Samer i svenska läroböcker 1865-1971*, Umeå Universitet, Umeå
- Oscarsson, Erik.Oscar(2003), En skola för samerna. Tiden och synsättets påverkan på ett folk i *Värdegrunden 6 – Samer och ursprungsbefolkningens rättigheter* (red) Claesson, Bo, Göteborgs Universitet, Göteborg
- SIL(1990), *Samer i svenska läromedel*, SIL, Stockholm
- Törnegren, Gull (2013), *Utmaningen från andra berättelser*, Uppsala Universitet, Uppsala

Internet

Skolverket 2014-01-30

Kursplan för religionskunskap GY11:

http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/rel?tos=gy&subjectCode=REL&lang=sv&courseCode=RELREL01#anchor_RELREL01

Kursplan för historia-ämnet GY11:

<http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/his?tos=gy&subjectCode=HIS&lang=sv>

Kursplan för religionskunskap LPF 94:

<http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/kursplaner-fore-2011/subjectKursinfo.htm?subjectCode=RE&lang=sv>

Kursplan för historia-ämnet LPF 94:

<http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/kursplaner-fore-2011/subjectKursinfo.htm?subjectCode=HI&lang=sv>

Nämnden för statligt stöd till trossamfund (SST) 2014-01-26:

<http://www.sst.a.se/statistik/statistik2010.4.59d35f60133a8327d79800011925.html>